

Kadınlara Yönelik Kalıpyargıların İçerikleri: Kalıpyargı İçeriği Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme

Timuçin AKTAN¹, Gülnihal BİLİM²

ÖZ

Bu çalışmada, kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargıların içeriğini kalıpyargı içeriği modeli çerçevesinde incelemek ve kalıpyargısal inanışlar ile cinsiyetçilik arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu amaçla yürütülen ilk çalışmada, 119 üniversite öğrencisinden 10 kadın grubunun yetkinlik ve sevecenliği ile birlikte statü ve yarışmacılık düzeylerini değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca, çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği kullanılarak katılımcıların cinsiyetçilik düzeyleri belirlenmiştir. Çalışmanın bulguları, kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargı içeriklerinin yetkinlik ve sevecenlik üzerinden tanımlanabileceğini, bu grupların üç kümede yer aldıklarını, birçok kadın grubuna yönelik kalıpyargıların karma içerikli olduğunu ve statü-yetkinlik ve de yarışmacılık-sevecen(siz)lik ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Cinsiyetçiliğin ise kalıpyargı içerikleri ile değil, yarışmacılık ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, kalıpyargı içeriği modelinin iki önemli varsayımı olan kalıpyargı kümelerinin negatif sıfatlarla yapılan ölçümlerden etkilenmeyeceği ve bireysel kalıpyargıların motivasyonlara açık olduğu iddiaları desteklenmiştir. Birinci çalışmada hem yetkin hem de sevecen kümesinin gözlenmemesi üzerine ikinci çalışmada kadın alt grubu sayısı artırılmıştır. Böylece, 86 üniversite öğrencisinden 18 kadın alt grubunu değerlendirmeleri istenmiştir. Bulgular, ilk çalışmanın bulgularıyla uyumlu olarak, kalıpyargı içeriği modelinin temel boyutlar, kalıpyargı kümeleri, karma içerikli kalıpyargıların sıklığı ve sosyal-yapısal belirleyiciler hipotezlerinin desteklendiğini göstermiştir. İki çalışmadan elde edilen bulgular ilgili yazın bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: kalıpyargı içerikleri, yetkinlik, sevecenlik, cinsiyetçilik

Aktan, T. ve Bilim, G. (2016). Kadınlara Yönelik Kalıpyargıların İçerikleri: Kalıpyargı İçeriği Modeli Çerçevesinde Bir İnceleme. *Nesne*, 4(8), 147-182.

¹ Yrd. Doç. Dr. Timuçin Aktan, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Psikoloji Bölümü, taktan(at)nny.edu.tr

² Gülnihal Bilim, Toros Üniversitesi, ug.gulnihal.bilim(at)toros.edu.tr

Contents of Stereotypes Toward Woman Subgroups: An Investigation in The Framework of Stereotype Content Model

ABSTRACT

The aim of the study was to investigate the stereotype contents toward woman subgroups and relate these contents to social-structural predictors and sexism. In this respect, 119 university students were recruited for the first study and they were asked to rate 10 woman subgroups in terms of their competence and warmth, and their status and competitiveness. Participants' level of sexism was also measured using ambivalent sexism scale. The findings of the first study revealed that competence and warmth were the two fundamental dimensions of the stereotype contents, these stereotypes could be depicted in three clusters, the content of many women stereotypes were mixed, and status was linked to competence and competition was related to lack of warmth. Besides replicating the main hypotheses of stereotype content model, the findings supported its two basic assumptions, i.e. negative stereotypes are not necessary to reveal stereotype clusters and personal stereotypes are more open to motivational concerns. Finally, sexism was related only with competition, but not with stereotype contents. Since, high competent / high warm cluster was not observed in the first study, the number of woman subgroups was increased in the second study. Thus, 86 university students were asked to rate 18 women subgroups on the scales used in the first study. Results replicated the findings of the first study, supporting the main hypothesis of stereotype content model. The findings of the studies were discussed in the light of relevant literature.

Keywords: stereotype contents, competence, warmth, sexism

Kadınların toplumun vazgeçilmez bir parçası olduğu ve bu yüzden el üzerinde tutulmaları gerektiği yaygın bir inanış (belief) olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, her kadının görünüşte olumlu olan bu tutumdan benzer şekilde faydalandığını söylemek mümkün görünmemektedir. En azından, kadınlara yönelik ayrımcı uygulamalar ya da kadına yönelik şiddet vakaları bize toplumda her kadının el üzerinde tutulmadığını düşündürmektedir. Türkiye'nin yakın tarihindeki kadın cinayetlerine yönelik toplumsal tepkilere baktığımızda da bu durum göze çarpmaktadır. Özgecan Aslan cinayeti gibi belli kadın cinayetleri ülke genelinde yüksek katılımlı protesto gösterilerine yol açarken diğer cinayet, şiddet ve istismar kurbanı kadınlara karşı ise sessiz kalınmakta ve hatta kurbanı suçlayıcı açıklamalar dahi toplumun geniş bir kesimi tarafından kabul görebilmektedir. Örneğin, Umud Vakfının sunduğu veriler, Özgecan'dan sonra aynı yılın sonuna kadar 373 kadın cinayeti yaşandığını, bunların pek çoğunun basında yeterince yer almadığını ve Özgecan cinayeti gibi geniş protestolara yol açmadığını göstermektedir (Umud Vakfı, 2016). Benzer şekilde, TÜİK'in 2014 raporu da kadınların hiç de el üstünde tutulmadığına işaret etmektedir. Örneğin, 2014 yılında erkeklerin iş gücüne katılımı %71.3 iken kadınlarda bu oranın %30.3 olduğu, erkeklerde işsizlik oranı %9 iken kadınlarda bu oranın %11.9 olduğu rapor edilmiştir (TÜİK, 2015).

Gerek kadın cinayetleri gerekse kadına yönelik şiddet ve ayrımcılık ile ilgili bu gibi örnekler, kadınların tek bir grup olarak algılanmadığını, farklı kadın gruplarına karşı farklı önyargıların bulunduğunu düşündürmektedir. O halde, sorulması gereken önemli bir soru, toplumda kadınların hangi gruplara ayrıldığı ve bu gruplara yönelik önyargıların içeriğinin ne olduğudur. Böylece, Türkiye'deki farklı kadın gruplarına yönelik önyargıların davranışsal çıktılarını inceleyecek çalışmalar için de bir zemin oluşturulması mümkün olacaktır.

Bu amaç doğrultusunda, Fiske, Xu, Cuddy ve Glick'in (1999; ayrıca bkz. Fiske, Cuddy, Glick ve Xu, 2002) Kalıpyargı İçeriği Modeli (KİM) temel alınarak kadın gruplarına yönelik kalıplaşmış inanışların içeriklerini yetkinlik ve sevecenlik boyutlarında inceleyerek söz konusu kadın gruplarının KİM'de belirtilen dört kalıpyargı kümesinden hangisinde yer aldığını belirlemek amaçlanmıştır. Ayrıca, kadın gruplarına yönelik yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmelerinin sosyal-yapısal değişkenler olan statü ve yarışmacılık ile ilişkilerini de KİM bağlamında incelemek hedeflenmiştir. Son olarak, kadınlara yönelik kalıpyargı içerikleri ve sosyal-yapısal değişkenler ile korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Kadınlara Yönelik Önyargılar

Sosyal psikolojinin tarihine bakıldığında önyargı ve kalıpyargı alanlarında yapılan çalışmalara, Allport'un (1954; akt. Fiske ve arkadaşları 2002) "tek yönlü

antipati" tanımının yön verdiği görülmektedir (ayrıca, bkz. Ashmore ve Del Boca, 1981; Schneider, 2005). Bu tanım, insanların toplumsal grupları sevmesevme boyutunda değerlendirdiği ve dış gruplara yönelik ayrımcılığın bu grupların sevilmemesinden kaynaklandığı fikrini içermektedir. Söz konusu fikirle yürütülen çalışmalar önyargılar ile ilgili bilişsel ve duyuşsal süreçler hakkında zengin bir bilgi birikimi sağlamış olsa da toplumda sevilen ama yine de ayrımcılığa uğrayan pek çok grubu göz ardı etmiştir.

Özellikle cinsiyetçilik söz konusu olduğunda, tek yönlü antipati hipotezi açıklama gücünü önemli ölçüde yitirmektedir (Eckes, 2002). Bu durumun önemli bir nedeni, kadınlara yönelik son derece olumlu inanışlar ile ayrımcılığın birlikte devam etmesidir. Özellikle, 1990'lı yıllardaki çalışmalar kadınlara yönelik "Kadınlar Mükemmeldir Etkisi"nin (Women are Wonderful Effect; Eagly ve Mladinic, 1994) hem erkekler hem de kadınlar tarafından sergilendiğini ve özellikle bakım verme ve sosyallik ile ilgili alanlarda kadınların daha olumlu değerlendirildiğini göstermiştir (Dewall, Altermatt, ve Thompson, 2005; Swim, Aikin, Hall, ve Hunter, 1995). Aslında bu durum, hangi kadının dikkate alındığı sorusuna dikkat çekmektedir. Örneğin, Haddock ve Zanna (1994) sağ kanat otoriterliği yüksek olan katılımcıların değerlendirdikleri kadını "feminist" olarak kurguladıklarında daha olumsuz değerlendirmeler yaptıklarını, buna karşın "ev hanımı" olarak kurguladıklarında ise daha olumlu değerlendirmelerde bulunduklarını göstermiştir.

Bu gibi bulgular ışığında Glick ve Fiske (1996) Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik kuramını geliştirmişler ve kadınlara yönelik inanışların düşmanca (hostile) ve korumacı (benevolent) cinsiyetçilik olmak üzere iki faktörü içerdiğini belirtmişlerdir. Düşmanca cinsiyetçilik, kadınların özellikle cinselliklerini kullanarak erkeğin statü ve gücüne bir tehdit oluşturduğunu dile getiren cinsiyetçi bir antipatidir. Korumacı cinsiyetçilik ise özellikle geleneksel rolleri yerine getiren kadınların onlara bağımlı olan erkekler tarafından korunması ve yüceltilmesi gerektiğini dile getiren, görünüşte olumlu ancak kadınlara üstten bakan inanışlardan oluşmaktadır. İlginç olan, görünüşte birbirine zıt olan bu iki inanışın arasında güçlü bir pozitif korelasyonun bulunmasıdır (Glick ve arkadaşları, 2000). Söz konusu durumun dikkat çektiği önemli bir nokta, korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin aslında aynı paranın iki farklı yüzü olduğudur. Bunun bir diğer anlamı da kadınlara yönelik olumlu inanışlar arttıkça, olumsuz inanışların da beraberinde artış gösterebileceğidir (Swim ve Campbell, 2001).

Bu çıkarımı destekleyen önemli bir bulgu Glick ve arkadaşlarının (2000) 19 ülkede yaptıkları çalışmada elde edilmiştir. Bu çalışmada, kadınlara olumsuz özellikler atfetme ile düşmanca cinsiyetçiliğin, olumlu özellik atıfları ile ise korumacı cinsiyetçiliğin ilişkili olduğu gösterilmiştir. Daha da ilginç olan bir bulgu

ise kadınların korumacı cinsiyetçiliği değil, düşmanca cinsiyetçiliği reddetme eğiliminde olmasıdır. Söz konusu durum, korumacı cinsiyetçiliğin gerçekten cinsiyetçilik olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı sorusunu akla getirmektedir. Ancak, aynı çalışmada düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin ülke düzeyindeki cinsiyetçilik göstergeleri (örneğin, kadınların mecliste temsil oranları) ile pozitif korelasyon göstermesi, bu iki inanın cinsiyetçiliğin iki farklı yüzü olduğu iddiasını desteklemektedir. Benzer şekilde, korumacı cinsiyetçiliğin eşe yönelik şiddetin haklı görülmesi (Sakallı, 2001a; Glick, Sakallı-Uğurlu, Ferreira, ve Aguiar de Souza, 2002), tecavüz kurbanının suçlanması (Sakallı-Uğurlu, Yalçın ve Glick, 2007) ve kadınların kendilerine konulan kısıtlamaları kabul etmesi (Moya, Glick, Expósito, de Lemus ve Hart, 2007) ile pozitif yönde bir ilişkisi olduğu gösterilmiştir.

Söz konusu durum, korumacı cinsiyetçiliğin toplumda ikincil rolünü kabul eden geleneksel kadınlara sunulan bir ödül, düşmanca cinsiyetçiliğin ise geleneksel rollere uymayan kadınlara yönelik bir tehdit olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Glick ve Fiske, 2001). Bu bağlamda, özellikle korumacı cinsiyetçilik kadınların düşük statülerini meşrulaştıran bir inanış olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyetçiliğin sistem meşrulaştırıcı rolünü inceleyen Jost ve Kay (2005), katılımcılarını korumacı cinsiyetçilik ölçeğinin maddelerine maruz bıraktıklarında, onların var olan cinsiyetçi sosyal sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin arttığını raporlamışlardır. Araştırmacılar, söz konusu bulguyu sistemi meşrulaştırma kuramı çerçevesinde yorumlayarak korumacı cinsiyetçilik gibi tamamlayıcı (complementary) inanışların, toplumda herkesin var olan kazançlardan dengeli bir şekilde faydalandığı yönündeki inanışı pekiştirdiğini öne sürmüşlerdir (Jost, Banaji ve Nosek, 2004). Benzer şekilde, Fiske ve arkadaşları da (2002), toplumdaki pek çok gruba yönelik kalıpyargıların, söz konusu sistem meşrulaştırıcı denge inanışını yansıtacak şekilde tamamlayıcı bir içeriğe sahip olduklarını belirtmişler ve bu gibi kalıplaşmış inanışları karma içerikli kalıpyargılar (mixed stereotypes) olarak adlandırmışlardır.

Kadınlara Yönelik Önyargıların İçeriği: Kalıpyargı İçeriği Modeli

KİM temel olarak beş hipoteze dayanmaktadır. Bu hipotezlerden ilki olan temel boyutlar hipotezine göre toplumdaki gruplara yönelik kalıpyargıların içerikleri yetkinlik ve sevecenlik boyutlarında resmedilebilir (Fiske ve arkadaşları, 1999; 2002; Fiske, Cuddy ve Glick, 2007; yetkinlik ve sevecenlik boyutlarının izlenim oluşturma yazınındaki işlevselci analizi için bkz. Wojciszke, 2005). Kalıpyargı kümeleri hipotezi ise yetkinlik ve sevecenlik boyutlarının ortogonal bir şekilde kesiktirilerek dört farklı kalıpyargı kümesinin tanımlanabileceğini belirtmektedir: Toplumda değerli görülen öğretmenler ve yakın müttefiklerin yer aldığı yüksek yetkin ve yüksek sevecen (YY/YS) kümesi, toplumdaki sevilmeyen tinerciler,

evsizler gibi gruplara yönelik düşük yetkin ve düşük sevecen kümesi (DY/DS), toplumda değerli görülmesine karşın saygı duyulmayan engelliler, ev hanımları gibi grupları kapsayan düşük yetkin ve yüksek sevecen (DY/YS) kümesi ve son olarak da saygı duyulmasına karşın sevilmeyen iş adamları ve feministler gibi grupların yer aldığı yüksek yetkin - düşük sevecen (YY/DS) kümesi. Bu kümelerden ilk ikisi tek yönlü sevmeye - sevmeme boyutuna karşılık gelmektedir. Ancak, son iki küme karma içerikli kalıpyargıları dile getirmektedir. KİM'in üçüncü hipotezi olan karma içerikli kalıpyargıların sıklığı hipotezi, sistemi meşrulaştırıcı içeriklerinden dolayı bu tür kalıpyargıların toplumda daha sıklıkla görüleceğini belirtmektedir (Fiske, Cuddy ve Glick, 2007).

Sosyal-yapısal değişkenlerin belirleyiciliği hipotezi grupların yetkinliğinin onların statüsünden, sevecenliğinin ise yarışmacı olmamalarından yordanaacağını belirtmektedir. Fiske ve arkadaşları (2002) statü ve yetkinlik arasındaki ilişkinin sistemi meşrulaştırma eğilimi (Jost, Banaji ve Nosek, 2004) ya da adil dünya inancı (Lerner ve Miller, 1978) ile ilişkili olabileceğini belirtmektedirler. Bu doğrultuda, Oldmeadow ve Fiske (2007), sistem meşrulaştırıcı inanışlar olan adil dünya inanışı ve sosyal baskınlığın statü-yetkinlik arasındaki ilişkiyi ayarladığını (moderation) rapor etmişlerdir. Yarışmacılık ile sevecenlik arasındaki ilişkinin ise gruplararası çatışma ile ilgili olduğu belirtilmektedir. Fiske ve arkadaşlarının (2002) yarışmacılık maddeleri incelendiğinde, bu ölçeğin Sherif ve Sherif (1969) tarafından tanımlanan gruplar arasındaki kaynak çatışmasını dile getiren gerçekçi çatışmayı ölçtüğü görülmektedir (Aktan ve Sakallı-Uğurlu, 2013). Söz konusu sınırlılığı aşmak için Kervyn, Fiske ve Yzerbyt (2015) yarışmacılık ölçeğine sembolik tehdit (Stephan, Ybarra ve Morrison, 2009) maddeleri de eklemişler ve böylece yarışmacılığın anlamını grupların birbirlerinin yaşam tarzlarına ve ahlaki değerlerine tehdidini de içerecek şekilde genişletmişlerdir. Araştırmacılar bu çalışmalarında sembolik tehdit alt ölçeğinin sevecenlikteki açıklanan varyansa anlamlı katkısı olduğunu göstermişlerdir.

Son olarak, KİM kalıpyargı kümelerine karşılık gelen duyguları tanımlamaktadır. Bu hipoteze göre, DY/DS gruplar tikslenme (disgust), YY/YS gruplar hayranlık (admiration), DY/YS gruplar acıma (pitty) ve YY/DS gruplar ise haset etme (envy) duygularını uyandırmaktadır.

Fiske ve arkadaşları (1999; 2002) ABD'de öğrenci ve öğrenci olmayan örneklemelerde yürüttükleri çalışmalarda KİM'in temel hipotezlerine destek sağlamış, ayrıca Cuddy ve arkadaşları (2009) 10 ülkede (7 Avrupa ve 3 Asya ülkesi) yürüttükleri çalışma ile KİM'in kültürlerarası geçerliliğini desteklemişlerdir. Son olarak, Cuddy, Fiske ve Glick (2007) kalıpyargı kümeleri ile ayrımcı davranış yönelimlerini ilişkilendirerek Gruplararası Kalıpyargılar ve Duygulardan

Davranış Haritasını (Behaviors from Intergroup Affect and Stereotypes Map – BIAS Map) önermişlerdir.

İlgili yazın incelendiğinde, KİM bağlamında kadınlara yönelik kalıpyargıları inceleyen çalışmaların daha nadir olduğu gözlenmektedir. Bu çalışmalardan birinde, Eckes (2002) kadın ve erkek alt gruplarına yönelik kalıpyargı içeriklerini incelemiştir (Eckes,2002; Çalışma 1). KİM bağlamında yürütülen çalışmalarda öncelikle kalıpyargıları incelenecek grupların seçilmesi için bir ön çalışma yürütülmekte ve katılımcılara toplumun gündeminde olan gruplar sorulmaktadır. Eckes (2002) bu grupları daha önce yürütmüş olduğu bir çalışmadan (Eckes, 1994) alarak 62 katılımcıya 17 kadın alt grubu, 57 katılımcıya ise 24 erkek alt grubunu sunmuştur. Araştırmacı, bu grupların yetkinlik ve sevecenliğini ölçmek için Fiske ve arkadaşları (1999) tarafından kullanılan beşer olumlu sıfatı kullanmıştır. Ayrıca, KİM birey yerine kültür düzeyindeki kalıpyargı içeriklerine odaklanan bir kuram olduğu için katılımcılardan kendi fikirlerini değil toplumun bakışını rapor etmeleri açık bir şekilde istenmiştir. KİM yaklaşımı ile yürütülen diğer çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada katılımcılardan kadın gruplarına yönelik statü ve yarışmacılık değerlendirmeleri alınmamıştır.

Eckes'in (2002) bulguları, kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargıların dört kümede toplandığını göstermiştir. Araştırmacı, kendine güvenen tip (confident type) ve sosyete hanımından (society lady) oluşan kümeyi YY/YS kümesi olarak; saf tip (naive type), burjuva (bourgeois), piliç (chick) ve en son modayı takip edenden (trendy) oluşan DY/DS; ev hanımı, tipik kadın (typical woman), sekreter ve utangaçtan (wallflower) oluşan DY/YS ve de geriye kalan feminist, entelektüel (intellectual), hippie, kariyer yönelimli kadın (career woman), özgürlükçü/eşitlikçi kadınlar (women's libber), punk ve wamptan oluşan kümeyi ise YY/DS kümesi olarak adlandırmıştır. Ayrıca, araştırmacının bulguları kadın gruplarına yönelik kalıpyargıların %65'inin aslında karma içerikli olduğunu, yani bu grupların bir kalıpyargı boyutunda yüksek algılanırken diğerinde düşük algılandığını göstermiştir. Ayrıca, bu çalışmada yetkinlik ile sevecenlik arasında oldukça güçlü bir negatif korelasyonun ($r = -.64$) olduğu gözlenmiştir. Araştırmacı, karma içerikli kalıpyargıların sıklığının kadınlara yönelik korumacı cinsiyetçilikten kaynaklanıyor olabileceğini belirtmiştir.

Kadın alt gruplarının incelendiği bir diğer çalışmada ise DeWalt, Altermatt ve Thompson (2005) belli kadınsı özellikleri (sıfatlar-traits) katılımcılarından kümelemelerini istemişlerdir. Bu çalışmada da katılımcılardan kendi fikirlerini belirtmemeleri istenmiş ve kendilerine sunulan kadınsı özellikleri istedikleri sayıda kümeye yerleştirebilecekleri söylenmiştir. Bulgular, katılımcıların kadınsı özellikleri dört küme altında toplama eğiliminde olduğunu göstermiş ve araştırmacılar bu

kümeleri profesyonel/feminist, kadın atlet, ev hanımı ve sex objesi olarak adlandırmışlardır. Araştırmacılar, ayrıca her bir kadını özelliğe yönelik sıfat değerlendirmesi (trait rating) almışlardır. Bu değerlendirmeleri ahlaki erdem (moral virtue), cinsel olarak tutucu/liberal, güç, yetkinlik, sevecenlik ve genel değerlendirme (pozitif-negatif) boyutlarında alan araştırmacılar, profesyonel kadınların en yüksek yetkinlikte ama orta düzey sevecenlikte, ev hanımlarının ise en yüksek sevecenlikte ama orta düzey yetkinlikte değerlendirildiklerini bulmuşlardır. Ayrıca, bu çalışmada yetkinlik ve sevecenlik arasındaki korelasyonun anlamlı olmadığı gözlenmiştir ($r = .09$). Araştırmacıların elde ettiği önemli bir bulgu ise, ahlaki erdem boyutunun yetkinlik ve sevecenliğe göre kadın alt gruplarını ayırt etmede daha güçlü olduğudur.

Wade ve Brewer da (2006, Çalışma 1) katılımcılarından bir sıfat yerleştirme görevi yerine getirmeleri istemiş ve katılımcılara 11 kadın grubu ile 137 sıfat (negatif ve pozitif) sunmuşlardır. Bu çalışmada katılımcılara sunulan gruplar olan kadın atletler, büyük anneler, güzellik uzmanları (beauticians), iş kadınları, üniversiteli kızlar birliği üyeleri (sorority girls), ev hanımları, erkek Fatmalar (tomboys), feministler, bekar anneler (single mothers), kadın öğretmenler ve kadın bilimciler için söz konusu sıfatlardan 10-12 tanesini yerleştirmeleri istenmiştir. Araştırmacıların bulguları, kadınların ve erkeklerin sıfat yerleştirmelerinin oldukça yüksek bir benzerlik gösterdiğini; pozitif yetkinlik ve sevecenlik sıfatlarının frekansları incelendiğinde dört kalıpyargı kümesinin gözlemlendiğini (DY/DS: güzellik uzmanları ve üniversiteli kızlar birliği üyeleri; YY/YS: bekar anneler ve kadın öğretmenler; karma içerikliler: geri kalan gruplar); ve yetkinlik ile sevecenlik arasında negatif yönde sınırda anlamlı bir korelasyon bulunduğunu ($r = -.56$) göstermiştir.

Bu çalışmaların bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, kadın gruplarına yönelik kalıpyargıların genellikle karma içerikli oldukları ve yetkinlik ile sevecenlik arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Her ne kadar KİM çerçevesinde karma içerikli kalıpyargıları tanımlarken bu iki boyut arasında negatif bir korelasyon beklentisinden bahsedilmese de bu kalıpyargı kümelerinin sosyal işlevleri çözümlenirken negatif korelasyon beklentisi ima edilmektedir. Örneğin, Fiske ve arkadaşları (2002) karma içerikli kalıpyargıların sistem meşrulaştırıcı işlevinden açıkça bahsetmişler ve Asyalılar gibi YY/DS kümesinde algılanan grupların ne kadar yetkin olduklarının insanlara hatırlatılmasının onların daha az sevecen olarak görülmesine yol açabileceğini belirtmişlerdir. Benzer şekilde, Cuddy, Norton ve Fiske (2005) yetkin olarak tanıttıkları yaşlı bir bireyin (ABD'de DY/YS olarak algılanan grup) katılımcıları tarafından artık daha az sevecen olarak algılandığını bulmuşlardır.

Kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargı içeriklerinin incelendiği çalışmalarda eksik olan önemli bir nokta kalıpyargı içeriklerinin sosyal yapısal değişkenler ile ilişkilendirilmemiş olmasıdır. Halbuki KİM'in en güçlü yanlarından birisi sosyal-yapısal değişkenler ile kalıpyargı içerikleri arasında ilişki kurmasıdır. Kadın alt gruplarına yönelik statü-yetkinlik ve yarışmacılık-sevecen(siz)lik ilişkilerini incelemek, kadınlara yönelik önyargıların azaltılmasını amaçlayan çalışmalar için de fikir verici olabilecektir. Ayrıca, DeWall, Altermatt ve Thompson'ın (2005) kadın gruplarına yönelik değerlendirmeleri farklılaştıran önemli bir boyutun ahlaki erdem olduğu şeklindeki bulgusu düşünüldüğünde, bu gruplar için yarışmacılık-sevecen(siz)lik arasındaki ilişkiyi incelerken sembolik tehdidin de göz önüne alınması önem kazanmaktadır. Böylece, Kervyn, Fiske ve Yzerbyt'in (2015) çalışmalarında elde ettikleri bulgulara da destek sağlamak mümkün olabilir.

Kadın gruplarına yönelik çalışmalar incelendiğinde dikkat çeken bir diğer nokta ise Wade ve Brewer'in (2006) çalışması dışındaki çalışmalarda kadın alt gruplarına yönelik algıların kültür düzeyinde ölçülmesi ve katılımcılardan kendi fikirlerini belirtmemelerinin istenmesidir. Fiske ve arkadaşları (2002), kültürel kalıpyargılara odaklandıkları ve sosyal kimlik gibi katılımcı yanlılıklarını kontrol etmek istedikleri için kültür düzeyindeki ölçümleri tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Ancak, kültür düzeyinde ölçümlerin sosyal kimlik gibi motivasyon kaynaklarından etkilenip etkilenmediğini inceleyen çalışmalar bulunmamaktadır.

KİM bağlamında yürütülen çalışmalarda kalıpyargı içerikleri genellikle pozitif sıfatlar ile ölçülmektedir. Fiske ve arkadaşları (2002) katılımcıların genellikle negatif sıfatlar kullanmaktan kaçındıklarını, zaten çoğu zaman önyargıların negatif değerlendirmeler yerine pozitif değerlendirmelerin hedef gruba verilmemesi şeklinde gözlemlendiğini belirtmişlerdir. Söz konusu varsayıma bir desteği, sosyal kimlik yazınından görmek mümkündür. Minimal grup paradigması ile yürütülen çalışmalar, iç grup yanlılığının çoğu zaman dış grubu kötüleme (derogation) şeklinde değil, iç grubu olumlu bir boyut üzerinde daha iyi görme şeklinde gözlemlendiğine dikkat çekmektedir (Hewstone, Rubin ve Willis, 2002). Ancak, KİM bağlamında negatif sıfatlar hiç kullanılmadığı için bu varsayımı test etmek mümkün olmamıştır.

Son olarak, kadın alt gruplarına yönelik inanışların cinsiyetçiliğin bir yansıması olduğu düşünülebilir. Bu durumda, söz konusu gruplara yönelik yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmelerinin düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ile ilişkileri önem kazanmaktadır. Kadınlara yönelik değerlendirmelerin genellikle karma içerikli olarak gözlenmesi, bu içerikler ile korumacı cinsiyetçiliğin daha güçlü bir ilişkisi olması beklentisini doğurmaktadır (Eckes, 2002). Ancak, KİM çerçevesinde

yürütülen çalışmalarda cinsiyetçilik ile kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargı içerikleri arasındaki ilişkiler incelenmediği için bu soru yanıtsız kalmaktadır.

Bu çalışmada kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargı içerikleri iki çalışmada incelenmiştir. Böylece, KİM'in temel boyutlar, kalıpyargı kümeleri, karma içerikli kalıpyargıların sıklığı ve sosyal yapısal değişkenlerin belirleyiciliği hipotezleri test edilmiştir. İlgili yazındaki çalışmalardan farklı olarak, ilk çalışmada, ölçüm düzeyinin (bireysel ya da kültürel kalıpyargılar) ve kalıpyargı içeriklerini ölçmek için kullanılan negatif sıfatların (kötüleme boyutu) kalıpyargı kümeleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ayrıca, kalıpyargı içerikleri ve sosyal yapısal değişkenlerin cinsiyetçilik ile ilişkilerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. İkinci çalışmada ise kadın alt gruplarının sayısı artırılarak ilk çalışmada gözlenen kalıpyargı kümeleri ve bu kümeleri oluşturan kalıpyargı içeriklerine yönelik bulguların geçerliliği test edilmiştir.

Çalışma-1

Yöntem

Katılımcılar

Toros üniversitesinde çeşitli bölümlerde okuyan 119 öğrenciyle (85 kadın, 32 erkek, 2 cinsiyetini belirtmeyen) yürütülen çalışmada katılımcıların yaş ortalaması 20.74 (S= 1.77) olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların %51.3'ünün babası, %65.3'ünün ise annesi ortaokul ya da daha düşük bir eğitim seviyesine sahip oldukları görülmüştür. Baba mesleği olarak en sık rapor edilen meslek gruplarının esnaf, zanaatkâr ya da serbest çalışan (%37.1), emekli (%14.7) ve memur (%13.8) oldukları gözlenmiştir. Anne mesleği olarak ise ev hanımı (%73.7), memur (%11.9) ve emekli (%4.2) en sık rapor edilen meslek grupları olmuştur.

Veri Toplama Araçları

Kalıpyargı İçeriği Ölçeği: Yetkinlik ve sevecenlik boyutlarını ölçmek için Fiske ve arkadaşları (2002) ile Wade ve Brewer (2006) tarafından kullanılan ve Aktan (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan sıfatlardan faydalanılmıştır. Böylece, yetkinliği ölçmek için başarılı, kararlı, uzman, vasıfsız, tembel, akılsız; sevecenliği ölçmek için ise sevecen, sıcakkanlı, güvenilir, bencil, itici ve kavgacı sıfatları kullanılmıştır. Katılımcılar değerlendirmelerini 6'lı Likert tipi skalada yapmışlardır (1= Kesinlikle Katılmıyorum; 6: Kesinlikle Katılıyorum). Yetkinlik ve sevecenlik ölçeklerinin iç tutarlılıkları ile istatistikler bölümünde sunulmuştur.

Sosyal Yapısal Değişkenler Ölçeği: Kadın gruplarına yönelik statü ve yarışmacılık değerlendirmelerini incelemek için Fiske ve arkadaşlarının (2002) kullandıkları ve Kervyn, Fiske ve Yzerbyt'in (2015) yarışmacılık maddeleri arasına sembolik tehdit maddelerini ekleyerek geliştirdikleri ölçekten yararlanılmıştır. Böylece, statü iki (Örn. "... genelde sahip oldukları meslekler ne kadar prestijli ve kazançlıdır?") yarışmacılık ise dört madde ile (Örn. gerçekçi tehdit için "...sizin gibi insanların sahip olduğu ekonomik kaynakların azalmasına ne kadar sebep olmaktadır?" ve sembolik tehdit için "... değerleri ve inanışları sizin gibi insanlar için ne kadar aykırıdır?") ölçülmüştür. Katılımcılardan değerlendirmeleri 6'lı Likert tipi skalada alınmıştır (1= Kesinlikle Katılmıyorum; 6: Kesinlikle Katılıyorum). Ölçeklerin iç tutarlıkları bulgular bölümünde sunulmuştur.

Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (ÇDCÖ) Glick ve Fiske (1996) tarafından geliştirilip Sakallı- Uğurlu (2002) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Yirmi iki maddeden oluşan ölçekteki maddelerin yarısı korumacı cinsiyetçiliği diğer yarısı ise düşmanca cinsiyetçiliği ölçmektedir. Katılımcılar, maddelerin her biri ile ne derece hemfikir olduklarını 6'lı Likert tipindeki ölçekte belirtmişlerdir (1= Kesinlikle Katılmıyorum; 6: Kesinlikle Katılıyorum). Ölçekte elde edilen yüksek puanlar, korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin yüksek olduğunu göstermektedir. Glick ve Fiske (1996) tarafından yapılan çalışmalarda kullanılan ÇDCÖ'nün tüm ölçek için alfa katsayıları .83 ile .92 arasında değişmiştir. Bu çalışmalarda, düşmanca cinsiyetçilik için alfa katsayılarının .80 ile .92; korumacı cinsiyetçilik için ise .73 ile .85 arasında değiştiği bulunmuştur. Sakallı- Uğurlu'nun (2002) çalışmasında ise tüm ölçek için alfa katsayısı .85, düşmanca cinsiyetçilik için .87 ve korumacı cinsiyetçilik için ise .78 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada ise güvenilirliklerin tüm ölçek için .87, düşmanca cinsiyetçilik için .83 ve korumacı cinsiyetçilik için .82 olduğu bulunmuştur.

Demografik Değişkenler: Katılımcıların yaş, cinsiyet, anne-baba eğitimi ve mesleğini belirlemek için demografik bilgi formu kullanılmıştır. Ayrıca, ölçek sonunda katılımcılardan böyle bir çalışmada başka hangi kadın gruplarının ele alınabileceğini belirtmeleri istenmiştir.

İşlem

Çalışmada kullanılacak kadın alt gruplarının belirlenmesi için bir ön çalışma yapılmış ve katılımcılardan "Bugün, Türkiye'nin gündeminde hangi kadın grupları bulunmaktadır? Lütfen, en az on kadın grubu belirtiniz." şeklindeki bir soruya yanıt vermeleri istenmiştir. Ancak, katılımcılar yeterli sayıda ve çeşitlilikte grup ismi üretmediği için odak grup çalışması ile beş katılımcılık yeni bir öğrenci örnekleminde kadın grupları tanımlamaları istenmiştir. Bu gruptaki tartışmalarda ev

hanımı, iş kadını, akademisyen kadınlar, feministler, şiddet mağduru kadınlar ve tiki kızlar olmak üzere altı alt grup belirlenmiştir. Araştırmacılar tarafından bu alt gruplara ek olarak evlenmeden çocuk sahibi olan kadınlar, hayat kadınları, kadın hakları savunucusu kadınlar ve gündelikçi kadınlar eklenerek grup sayısı 10'a çıkarılmıştır. Eklenen gruplardan ilk ikisinin ahlaki değerleri tehdit eden gruplar oldukları için DY/DS kümesinde yer alması beklenmiştir. Son iki grup ise YY/YS kümesinde yer alabilecek gruplardır. Gündelikçi kadınların ev ekonomisine katkıda bulundukları için yetkin, bakım verme işini yerine getirdikleri için ise sevecen algılanabilecekleri düşünülmüştür (Fidan ve Özdemir, 2011). Kadın hakları savunucusu kadınların ise feministlerden daha olumlu algılandığı Sakallı (2001b) tarafından gösterilmiştir.

Asıl çalışma, sınıf ortamında gönüllülük esasıyla yürütülmüştür. Katılımcılar, çalışmaya katılım karşılığında ölçek uygulamasının yapıldığı ilgili ders için ek puan almışlardır. Ölçek kitapçıkları içerisinde kadın alt gruplarının sunum sırası latin kare yöntemi ile dengelenmiştir. Katılımcıların yarısından bireysel, diğer yarısından ise kültürel kalıpyargıları belirtmeleri istenmiştir. Bireysel kalıpyargıları ölçülen katılımcılardan, kadın gruplarını değerlendiren kendi fikirlerini belirtmeleri istenmiştir. Kültürel kalıpyargıları ölçülen katılımcılardan ise kendi fikirlerini değil, ilgili grubun toplumda nasıl algılandığını belirtmeleri açık bir şekilde istenmiştir. Ölçeklerin tamamlanması yaklaşık 40-45 dakika sürmüştür. Ölçeklerin tamamlanmasının ardından katılımcılar çalışma ile ilgili olarak bilgilendirilmiş ve teşekkür edilmiştir.

Bulgular

Kalıpyargı içeriği değerlendirmelerinin yetkinlik ve sevecenlik boyutlarında şekillenip şekillenmediğini incelemek için varimax döndürmeli temel bileşen analizleri yürütülmüştür. Fiske ve arkadaşlarını (2002) takip ederek, hem farklı gruplar için aynı madde üzerinden yapılan değerlendirmeler birleştirilmiş hem de her bir gruba yönelik değerlendirmeler ayrı ayrı analiz edilmiştir. Her iki yöntemin de kendine göre avantajları bulunmaktadır. Gruplar birleştirilerek yapılan analizler ölçek maddeleri için daha istikrarlı değerlendirme ortalamaları sağlayarak güvenilir sonuçlar vermektedir. Grup düzeyindeki analizler ise genel örüntüden sapan grupların tespit edilmesi açısından faydalıdır.

Gruplar birleştirilerek yapılan analiz sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan iki faktör toplam varyansın %74.38'ini açıklamış ve maddelerin faktör yükleri incelendiğinde olumlu ve olumsuz maddelerin iki ayrı faktörde toplandığı gözlenmiştir. Scree plot grafiği dikkate alınarak üç faktörlü çözümleme yürütülmüş ve üç faktörlü çözümlemenin toplam varyansın %79.64'ünü açıkladığı görülmüştür.

Özdeğeri 4.39 olan birinci faktör altında olumsuz sıfatlar toplanmış ve bu faktöre kötüleme (derogation) boyutu adı verilmiştir. Özdeğeri 2.60 olan ikinci faktör altında yetkinlik, özdeğeri 2.57 olan üçüncü faktör altında ise sevecenlik sıfatları toplanmıştır. Ölçeklerin güvenilirlikleri incelendiğinde kötüleme boyutunun alfasının .93, yetkinliğin .87 ve sevecenliğin ise .92 olduğu gözlenmiştir.

Grup düzeyinde aynı analizler tekrar edildiğinde ev hanımı (4 faktör), feminist (2 faktör) evlenmeden çocuk sahibi olan kadınlar (2 faktör) dışında kalan yedi grubun kalıpyargı içeriklerinin üç faktör üzerinde şekillendiği görülmüştür. Bütün gruplar için üç faktöre zorlayarak analizler tekrar edildiğinde, üç faktörün %58.77 ile %74.47 arasında varyansı açıkladığı (Mdn= 61.51) görülmüştür. Güvenilirlikler incelendiğinde yetkinlik ölçeği için alfa değerlerinin .65 ile .88 (Mdn= .88), sevecenlik için .63 ile .89 (Mdn= .82) ve kötüleme boyutu için ise .57 ile .85 (Mdn= .76) arasında değiştiği gözlenmiştir.

Sosyal yapısal değişkenler için de varimax döndürmeli temel bileşenler analizi yürütülmüş, özdeğeri 1'in üzerinde olan iki faktörün toplam varyansın %79.62'sini açıkladığı ve özdeğeri 3.05 olan birinci faktörün altında yarışmacılık maddelerinin, özdeğeri 1.73 olan ikinci faktörde ise statü maddelerinin toplandığı gözlenmiştir. Statü ölçeği iki maddeden oluştuğu için alfa katsayısı güvenilirliği belirlemek için uygun bir istatistik olmamaktadır. Bu nedenle Eisinga, Grotenhuis ve Pelzer'in (2012) önerileri dikkate alınarak iki yarım test güvenilirliği hesaplanmış ve Spearman-Brown düzeltmesi yapılmıştır (Kaplan ve Saccuzzo, 2009). Yarışmacılık ölçeği için ise alfa katsayısı hesaplanmıştır. Sonuçlar, statü ölçeğinin güvenilirliğinin .82, yarışmacılığın ise .89 olduğunu göstermiştir.

Her grup için analizler ayrı ayrı tekrar edildiğinde bütün gruplarda özdeğeri 1'in üzerinde olan iki faktör oluştuğu ve iki faktörlük çözümlemenin toplam varyansın %62.75'i ile %75.99'u arasında bir bölümünü açıkladığı (Mdn= 69.31) gözlenmiştir. Birinci faktörde yarışmacılık, ikinci faktörde ise statü maddeleri toplanmıştır. Ölçeklerin güvenilirlikleri grup düzeyinde incelendiğinde statü ölçeklerinin güvenilirliğinin .40 ile .88 (Mdn= .78), yarışmacılığın ise .66 ile .82 (Mdn= .78) arasında değiştiğini göstermiştir. Yalnızca, hayat kadınlarına yönelik statü ölçeğinin (S-B= .40) güvenilirliğinin kabul edilebilir değerlerin çok altında olduğu gözlenmiştir.

Ölçüm Düzeyi ve Cinsiyetin Etkisi

Kalıpyargı içerikleri üzerinde cinsiyet ve ölçüm düzeyinin etkisini incelemek için gruplar birleştirilerek elde edilen yetkinlik, sevecenlik ve kötüleme boyutları üzerinde 2(Cinsiyet: Kadın-Erkek) X 2(Ölçüm Düzeyi: Bireysel - Kültürel

Kalıpyargılar) gruplar arası ANOVA analizleri yürütülmüştür. Analiz sonuçları, yetkinlik ve sevecenlik üzerinde ölçüm düzeyi etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir (sırasıyla, $F(1, 113)= 14.07$, $p<.001$, $\eta^2= .11$ ve $F(1, 113)= 5.75$, $p<.05$, $\eta^2= .05$). Ortalamalar incelendiğinde, bireysel kalıpyargılarının (yetkinlik için Ort.=3.80, S=.52; sevecenlik için Ort.=3.55, S=.68) kültürel olanlara göre (yetkinlik için Ort.3.34, S=.57; sevecenlik için Ort.=3.14, S=.66) daha olumlu olduğu görülmüştür. Bunun dışındaki cinsiyet ana etkisi ve cinsiyet ile ölçüm düzeyi etkileşim etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

Kötüleme boyutu üzerinden yürütülen ANOVA analizinde ise hem ölçüm düzeyinin hem de cinsiyetin anlamlı etkisi olduğu gözlenmiştir (sırasıyla $F(1, 113)= 14.67$, $p<.001$, $\eta^2= .12$ ve $F(1, 113)= 8.50$, $p<.01$, $\eta^2= .07$). Ortalamalar incelendiğinde, bireysel kalıpyargıların (Ort.=2.42, S=.56) kültürel olanlara göre (Ort.=2.87, S=.74) daha az kötüleme içerdiği gözlenmiştir. Ayrıca, kadınların (Ort.=2.58, S=.70) erkeklere göre (Ort.=2.83, S=.67) daha az kötüleme eğiliminde oldukları görülmüştür.

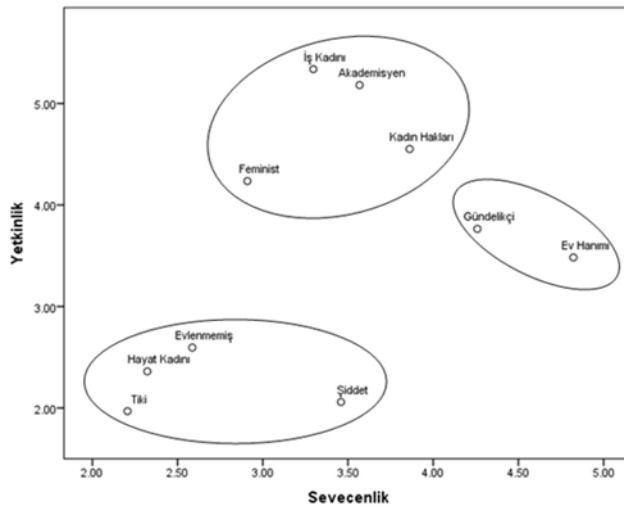
Sosyal yapısal değişkenler üzerinde cinsiyet ve ölçüm düzeyinin etkisini incelemek için yürütülen ANOVA analizi sonuçları erkeklerin (Ort.=3.05, S=.42) kadınlara (Ort.=3.45, S=.50) göre kadın gruplarını daha düşük statüde algıladıklarını göstermiştir ($F(1, 113)= 14.67$, $p<.001$, $\eta^2= .09$). Katılımcılardan statü ve yarışmacılık değerlendirmeleri birey düzeyinde alındığı için ölçüm düzeyinin anlamlı bir farklılaşmaya yol açmaması beklenmiştir. Bu beklentiye uygun olarak, statü ve yarışmacılık üzerinde ölçüm düzeyinin anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur ($F<1.22$, $p>.05$).

Kadın Grubu Kümeleri

KİM ile uyumlu olarak kadın gruplarına yönelik kalıpyargı içerikleri kümeleme analizi ile incelenmiştir. Fiske ve arkadaşlarının (2002) önerisi doğrultusunda önce hiyerarşik kümeleme analizi yapılarak küme sayısı belirlenmiş, daha sonra da hiyerarşik olmayan k-ortalama kümeleme analizi ile elde edilen kümelerin geçerliliği sınanmıştır. Kümeleme analizleri bireysel ve kültürel kalıpyargıları sorulan gruplar için ayrı ayrı yürütülmüştür. Analizler sonucunda her iki deneysel grup için de aynı kümelerin gözlenmesi üzerine, tüm örneklem birleştirilerek yürütülen kümeleme analizlerinin sonuçları raporlanmıştır. Benzer şekilde, kötüleme boyutunun kalıpyargı kümeleri üzerindeki etkisini görebilmek için kümeleme analizleri önce yetkinlik, sevecenlik ve kötüleme boyutları kullanılarak yapılmış, ardından KİM'de belirtildiği şekilde sadece yetkinlik ve sevecenlik boyutları kullanılarak tekrar edilmiştir. Her iki yöntemde de aynı sonuçların elde edilmesi ve kötüleme boyutunun, k-ortalama yöntemi ile oluşturulan kümelerdeki

varyansa katkısının minimum olması nedeniyle kuramın orijinaline sadık kalınıp sadece yetkinlik ve sevecenlik boyutları ile kümeleme analizleri yapılmıştır.

Hiyerarşik kümeleme analizi için birçok kümeleme yöntemi kullanılmış, farklı çözümlemelerde benzer sonuçlar alınması üzerine karesel Öklid uzaklığı ile Ward yöntemi kullanılarak analizlere devam edilmiştir. Yürütülen kümeleme analizinde elde edilen çözümlemenin veri setine uygunluğunu test etmek için hesaplanan cophenetic korelasyonun kabul edilebilir düzeyde olduğu ($CCC = .80$) görülmüştür. Elde edilen dendrogram incelendiğinde üç kümeli çözümlemenin veri setine uygun olacağına karar verilmiştir. Üç kümeli çözümlemenin geçerliliğini incelemek için varyans oran kriteri (VOK - Calinski ve Harabasz, 1974, akt. Glenn ve Cooper, 1985) hesaplanmış ve Sarstedt ve Mooi'nin (2014) önerdikleri varyans oran kriter farkları (ω_k) hesaplanarak veri setine uygun küme sayısına karar verilmiştir. Sonuçlar üç kümeli çözümleme için ω katsayısının minimum değere ulaştığını ($\omega_3 = -41.96$), bunu beşli ve altılı çözümlemenin takip ettiğini göstermiştir (sırasıyla, $\omega_5 = -4.85$ ve $\omega_6 = 13.24$). Böylece, analizlere üç kümeli çözümleme ile devam edilmesine karar verilmiştir. Kümeleme analizleri sonucunda elde edilen kümeler Şekil 1'de gösterilmiştir. Kümelerin yetkinlik ve sevecenlik açısından farklılaşmaları eşleşmiş örneklemeler için t testi ile incelenmiş ve Tip 1 hatayı düzeltmek için Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır.

Şekil 1. On kadın alt grubunun yetkinlik X sevecenlik düzleminde dağılımı

Tablo 1'de de görüldüğü gibi birinci kümede ev hanımları ve gündelikçi kadınlar yer almıştır. Ortalamalar incelendiğinde, bu kümenin yetkinden çok sevecen olarak değerlendirildiği görülmüştür ($t(118) = -10.73, p < .001$). Benzer şekilde, grup düzeyinde yapılan karşılaştırmalarda da hem ev hanımlarının hem de gündelikçi kadınların yetkinden çok sevecen olarak algılandıkları bulunmuştur (sırasıyla, $t(118) = -11.21, p < .001$ ve $t(117) = -5.57, p < .001$). İkinci kümede, evlenmeden çocuk sahibi olan kadınlar, tiki kızlar, şiddet mağduru kadınlar ve hayat kadınları yer almıştır. İkinci küme için ortalamalar karşılaştırıldığında, bu kümenin de yetkinden çok sevecen olarak değerlendirildiği ($t(117) = -6.99, p < .001$) görülmüş, ancak grup düzeyinde yapılan karşılaştırmalarda şiddet mağduru kadınlar hariç diğer grupların yetkinliklerinin ve sevecenliklerinin benzer olarak algılandığı bulunmuştur ($t > -2.40, p > .018$). Üçüncü kümede ise feministler, iş kadınları, akademisyen kadınlar ve kadın hakları savunucusu kadınlar yer almıştır. Bu küme sevecenden çok yetkin olarak algılanmış ($t(118) = 18.25, p < .001$) ve kümede yer alan bütün gruplar için de aynı sonuç elde edilmiştir ($t > 6.88, p < .001$). Kümeler yetkinlik ve sevecenlik açısından birbiri ile karşılaştırıldığında ise en yetkin algılanan kümenin üçüncü küme olduğu ve bunu birinci ve ikinci kümenin takip ettiği ($t > 10.47, p < .001$), buna karşın en sevecen algılanan kümenin birinci küme olduğu ve bu kümeyi üçüncü ve ikinci kümenin izlediği gözlenmiştir ($t > 8.54, p < .001$). Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, birinci kümenin DY/YS kümesi, üçüncü kümenin ise YY/DS kümesi olduğu görülmüştür. İkinci küme her ne kadar KİM'de belirtilen DY/DS kümesine benzese de bu küme kendi içinde yetkinden çok sevecen algılandığı için düşük düzeyde düşük yetkin yüksek sevecen (D-DY/YS) kümesi olarak adlandırılmıştır.

Sosyal Yapısal Değişkenler, Cinsiyetçilik ve Kalıpyargı İçerikleri Arasındaki İlişkiler

Kalıpyargı içeriklerinin sosyal yapısal değişkenler ile ilişkilerini incelemek için korelasyon katsayıları Fiske ve arkadaşlarının (2012) önerisi doğrultusunda hem katılımcı düzeyinde hem de kadın grupları düzeyinde hesaplanmıştır. Katılımcı düzeyindeki analizler için katılımcıların farklı gruplara yönelik değerlendirmeleri birleştirilmiştir. Grup düzeyindeki analizler için ise kadın gruplarının her bir boyut üzerinde aldıkları puan ortalaması hesaplanmış ve ardından da bu boyutlar arasındaki ilişki hesaplanmıştır. Cinsiyetçilik katılımcı düzeyinde bir değişken olduğu için grup düzeyinde korelasyonlar hesaplanamamıştır.

Tablo 1

On kadın alt grubuna yönelik yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmeleri

		Yetkinlik		Sevecenlik
Küme 1	Ev Hanımı	3.48	<	4.82
DY/YS	Gündelikçi	3.76	<	4.26
	Ortalama	3.62	<	4.54
Küme 2	Evlenmeden Ç.	2.58	=	2.59
D-DY/YS	Tiki Kızlar	1.97	=	2.21
	Şiddet Mağduru	2.06	<	3.46
	Hayat Kadını	2.36	=	2.32
	Ortalama	2.25	<	2.64
Küme 3	Feminist	4.24	>	2.91
YY/DS	İş Kadını	5.33	>	3.30
	Akademisyen	5.19	>	3.57
	Kadın Hak. Sav.	4.56	>	3.86
	Ortalama	4.83	>	3.41

< ve > p<.005, = p>.005; Evlenmeden Ç.: Evlenmeden çocuk sahibi olan kadınlar, Kadın hak. sav.: kadın hakları savunucusu kadınlar

Tablo 2 'de de görüldüğü gibi grup düzeyindeki analizler KİM'de belirtildiği gibi statü ile yetkinliğin pozitif; yarışmacılık ile sevecenliğin ise negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, yarışmacılık ile kötüleme boyutu arasında pozitif yönde anlamlı bir korelasyon olduğu gözlenmiştir. Katılımcı düzeyinde bakıldığında ise statü ve yarışmacılık arasında yine pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ancak yarışmacılık ile sevecenlik arasındaki negatif ilişkinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Ayrıca, statü ile sevecenlik arasında pozitif yönde anlamlı bir korelasyon görülmüştür. Son olarak, yarışmacılık ile kötüleme arasındaki grup düzeyinde anlamlı pozitif korelasyonun katılımcı düzeyinde anlamlı olmadığı gözlenmiştir.

Tablo 2*Kalıpyargı içerikleri ile sosyal yapısal değişkenler arasındaki ilişkiler*

	Yetkinlik	Sevecenlik	Kötüleme
Grup Düzeyi			
Statü	.87***	-.00	-.34
Yarışmacılık	-.57	-.89***	.96***
Katılımcı Düzeyi			
Statü	.35***	.31***	-.12
Yarışmacılık	.01	-.08	.03

* p<.05, ** p<.01, *** p<.001

Kalıpyargı içerikleri ve sosyal-yapısal değişkenlerin cinsiyetçilik ile ilişkileri incelemek için kısmi korelasyon katsayısı hesaplanmış, böylece düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik arasındaki pozitif korelasyon kontrol edilmiştir. Tablo 3'de de görüldüğü gibi düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin kalıpyargı içerikleri ve kötüleme boyutu ile korelasyonlarının anlamlı olmadığı bulunmuştur. Bununla birlikte, düşmanca cinsiyetçilik ile yarışmacılık arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu gözlenmiştir.

Tablo 3*Cinsiyetçilik ile kalıpyargısal değerlendirmeler arasındaki ilişkiler*

	Yetkinlik	Sevecenlik	Kötüleme	Statü	Yarışmacılık
Düşmanca	-.05	-.10	.11	-.16	.40**
Korumacı	.03	.08	-.04	.01	.03

* p<.05, ** p<.01, *** p<.001

Cinsiyetçiliğin kalıpyargı içerikleri ile ilişkileri beklentinin aksine anlamlı çıkmamıştır. Bu durumun olası bir nedeni iki farklı yönerge grubundaki katılımcıların puanlarının birleştirilmesi ile korelasyonların hesaplanması olabilir. Bu olası karıştırıcı değişken dikkate alınarak kadın grupları hakkında kendi fikirlerini belirtmesi istenen katılımcılar için kısmi korelasyonlar tekrar hesaplanmıştır. Bulgular, düşmanca cinsiyetçilik ile sevecenlik arasında negatif, kötüleme boyutu arasında ise sınırda anlamlı pozitif bir korelasyon olduğunu

göstermiştir (sırasıyla, $r(60) = -.34$, $p < .01$ ve $r(60) = .23$, $p = .08$). Ayrıca, düşmanca cinsiyetçiliğin yarışmacılık ile korelasyonunun hala anlamlı olduğu ($r(60) = .40$, $p < .001$) bulunmuştur. Korumacı cinsiyetçiliğin ise hiçbir değişken ile ilişkili olmadığı görülmüştür. Kültürel kalıpyargıları raporlayan katılımcıların puanları incelendiğinde ise cinsiyetçiliğin hiçbir kalıpyargı içeriği ile ilişkisinin anlamlı olmadığı, yalnızca düşmanca cinsiyetçilik ile yarışmacılık arasındaki pozitif korelasyonunun anlamlı olduğu gözlenmiştir ($r(56) = .36$, $p < .01$).

Son olarak yetkinlik ve sevecenlik arasındaki ilişkiler hem grup hem de katılımcı düzeyinde incelenmiştir. Grup düzeyindeki analizler yetkinlik ile sevecenlik arasındaki korelasyonun anlamlı olmadığını göstermiştir ($r(10) = .43$, $p > .05$). Katılımcı düzeyindeki analizlerde ise yetkinlik ve sevecenlik arasında anlamlı bir pozitif korelasyon olduğu görülmüştür ($r(119) = .77$, $p < .001$).

Tartışma

Birinci çalışmada, kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargı içerikleri üzerinden KİM'in temel hipotezlerini test etmek ve KİM'in kalıpyargıların ölçüm düzeyi ve negatif içerikler ile ilgili varsayımlarının geçerliliğini incelemek amaçlanmıştır. Ayrıca, kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargısal değerlendirmelerin cinsiyetçilik ile ilişkileri de çalışılmıştır. Çalışmanın bulguları, temel boyutlar hipotezi, kalıpyargı kümeleri, karma içerikli kalıpyargıların sıklığı ve sosyal-yapısal değişkenler hipotezlerinin desteklendiğini, kalıpyargıların ölçüm düzeyi ve negatif içerikler ile ilgili varsayımların geçerli olduğunu; cinsiyetçiliğin en azından toplumsal düzeyde ölçülen kalıpyargı içerikleri ile değil, sosyal-yapısal değişkenler ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

Temel boyutlar hipotezi ile ilgili olarak yürütülen faktör analizleri ölçek içerisindeki pozitif sıfatların yetkinlik ve sevecenlik olmak üzere iki faktörde toplandığını göstermiştir. Ancak, negatif sıfatlar, tek bir faktör altında toplanmış ve bu faktöre kötüleme (derogation) boyutu adı verilmiştir. Söz konusu bulgu, önyargıların her zaman kendisini dış grubu kötüleme olarak göstermeyeceği yönündeki tartışmalar ile uyumludur (Brewer, 1999; Fiske ve arkadaşları, 2002; Hewstone, Rubin ve Willis, 2002). Ayrıca, kümeleme analizlerinde kötüleme boyutunun da hesaplamalara katılması sadece yetkinlik ve sevecenlik ile yapılan küme çözümlemeleri ile aynı sonuçları vermiştir. Bu durum, Fiske ve arkadaşlarının (2002) toplumsal kalıpyargıları ölçerken kalıpyargıların negatif yönünü ölçmenin gerekli olmadığı yönündeki iddiasıyla uyusmaktadır.

Faktör analizlerinden elde edilen bir diğer önemli bulgu ise sosyal-yapısal değişkenlerin iki faktör (statü ve yarışmacılık) altında toplandığıdır. Kervyn, Fiske

ve Yzerbyt'in (2015) bulgularından farklı olarak bu çalışmada gerçekçi ve sembolik tehdit maddeleri aynı faktörde yer almışlardır. Bu durumun olası bir sebebi, kadın gruplarının değerlendirilmesinde ahlaki erdemin önemli bir boyut olmasıdır (Dewall, Altermatt ve Thompson, 2005). Bunun anlamı, feministler, iş kadınları, tiki kızlar ve hayat kadınları gibi sevecenliği görece düşük görülen kadın gruplarının statükoyu tehdit etmekle birlikte var olan değer yargılarına da uymadıkları için hem gerçekçi hem de sembolik bir tehdit olarak algılanmış olabilecekleridir.

Kültürel ve bireysel kalıpyargılar arasındaki farklar incelendiğinde, katılımcılardan bireysel kalıpyargılarının daha olumlu olduğu gözlenmiştir. Söz konusu bulgu Devine'in (1989; ayrıca bkz. Devine ve Sharp 2009) ayrıklık modeli (dissociation model) bağlamında yorumlanabilir. Bu modele göre, bireyler toplumdaki negatif inanışları bilse ve sosyalizasyon sürecinde bu inanışlar otomatikleşse bile, düşük önyargılı bireyler kontrollü süreçlerle daha olumlu inanışları dile getirebilir. Bu çalışmanın örnekleminin üniversite öğrencilerinden seçilmesi, kadın gruplarına yönelik toplumda var olandan daha olumlu bireysel inanışların dile getirilmesine yol açmış olabilir. Ayrıca, çalışmada elde edilen bir diğer önemli bulgu da toplum ve birey düzeyinde aynı kalıpyargı kümelerinin gözlenmiş olmasıdır. Bu durum, kişilerin kendi kalıpyargıları ile kültürel kalıpyargılarının ilişkili olmasından kaynaklanıyor olabilir. Krueger (1996) da bireysel kalıpyargıların kültürel kalıpyargılara göre daha olumlu olmakla birlikte bu iki tür kalıpyargı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur.

Birinci çalışmanın bulguları, kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargısal inanışların üç kümede temsil edilebileceğini göstermiştir. Analizler sonucunda elde edilen küme 1 ve 3'ün KİM'de tanımlanan karma içerikli kalıpyargılara (sırasıyla, DY/YS ve YY/DS) uygun olduğu görülmüştür. İkinci küme ise her ne kadar KİM'de tanımlanan DY/DS kümesine benzese de bu küme kendi içinde yetkinden çok sevecen olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle, söz konusu kümeye D-DY/YS kümesi adı verilmiştir. Bu kümenin yetkinlik ve sevecenlik ortalamaları arasındaki farkın olası bir kaynağı, söz konusu küme içerisindeki "şiddet mağduru kadınlar" alt grubu olabilir. Bu grubu tanımlarken "mağdur" kelimesinin kullanılması ve şiddetin kaynağının belirtilmemiş olması katılımcıların yanlış değerlendirmeler yapmasına yol açabilecek bir belirsizlik yaratmış olabilir. Bu nedenle, ikinci çalışmada "eşinden şiddet gören" ve "sevgilisinden şiddet gören" olmak üzere iki farklı alt grup kullanılmıştır.

Kadın kümelerinin hepsi ve on kadın grubundan yedisi (%70) için karma içerikli kalıpyargıların gözlenmesi, Eckes'in (2002) çoğu kadın grubuna yönelik kalıpyargıların karma içerikli olduğu yönündeki bulgusu ile uyumludur. Ancak, söz konusu durum bu çalışmada yeterli çeşitlilikte kadın grubunun katılımcılara

sunulmamasından da kaynaklanmış olabilir. Ayrıca, kadın alt gruplarının sınırlı olması YY/YS kümesinin gözlenmemesine de yol açmış olabilir.

Grup düzeyindeki analizlerde, statü-yetkinlik ve yarışmacılık-sevecen(siz)lik ilişkilerinin KİM’de belirtildiği şekilde gözlenmiştir (Fiske ve arkadaşları, 2002). Ayrıca, yarışmacılığın kadın gruplarını kötüleme ile pozitif korelasyonu olduğu bulunmuştur. Söz konusu bulgu, gerçek kaynaklar ya da ahlaki değerler açısından tehdit yaratan grupların yalnızca sevecen algılanmamakla kalmayıp bu grupların düşmanlığın da hedefi olabileceği yönündeki tartışmalarla tutarlıdır (Aktan ve Sakallı-Uğurlu, 2013; Stephan, Ybarra ve Morrison, 2009). Katılımcı düzeyinde bakıldığında ise statü-yetkinlik ilişkisinin yine anlamlı olduğu ancak KİM’de belirtilmeyen şekilde sevecenliğin de statü ile pozitif korelasyonu olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, katılımcı düzeyinde yarışmacılık ile kalıpyargı içeriklerinin ilişkili olmadığı görülmüştür. Fiske ve arkadaşlarının (2002) belirttiği gibi bu durum katılımcı düzeyindeki ölçümlerde hatanın daha yüksek olmasından kaynaklanıyor olabilir (ayrıca bkz. Cuddy, Fiske ve Glick, 2007).

Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu, düşmanca cinsiyetçiliğin yarışmacılık ile pozitif korelasyon göstermesidir. Söz konusu durum, düşmanca cinsiyetçiliği yüksek olan bireylerin özellikle geleneksel rollere uymayan kadınları daha fazla tehdit olarak algılama eğiliminde olmalarıyla ilişkili olabilir (Glick ve Fiske, 2001).

Kalıpyargı içeriklerine bakıldığında ise yetkinlik ve sevecenliğin cinsiyetçilik ile ilişkili olmadığı gözlenmiştir. Bu durumun olası bir nedeni, bazı katılımcıların kalıpyargı içeriklerinin toplumsal düzeyde ölçülmesidir. Analizler, sadece bireysel kalıpyargılarını rapor eden katılımcılar üzerinden tekrar edildiğinde düşmanca cinsiyetçiliğin sevecenlik ile negatif, kötüleme boyutu ile ise pozitif yönde korelasyonu olduğu gözlenmiştir. Söz konusu durum, KİM’in içerdiği toplumsal düzeydeki kalıpyargı içeriklerinin katılımcı karakteristiklerinden daha az etkileneceği yönündeki iddia ile uyumludur (Fiske ve arkadaşları, 1999; 2002).

Genel olarak bulgular değerlendirildiğinde, KİM’de öne sürüldüğü şekilde negatif sıfatların kullanımının ya da kalıpyargı içeriklerinin birey düzeyinde ölçülmesinin kalıpyargı kümeleri açısından önemli bir etkisi olmadığını söylemek mümkündür. Ayrıca, çalışmanın bulguları çoğu kadın alt grubuna yönelik kalıpyargıların karma içerikli olduğunu göstermiştir. Bu içeriklerin sosyal-yapısal değişkenler ile ilişkileri grup düzeyinde incelendiğinde, KİM sosyal-yapısal değişkenler hipotezinin desteklendiği görülmüştür. Ancak ilk çalışmada, YY/YS kümesinin gözlenmemesi, yeterli çeşitlilikte kadın alt grubunun araştırmada ele alınmamış olabileceğine işaret etmektedir. Bu nedenle, ikinci çalışmada kadın alt grubu sayısı çoğaltılmıştır. Ayrıca, ikinci çalışmada kalıpyargı kümelerine

odaklanıldığı için bu kümeler üzerinde etkisi olmadığı bulunan kötüleme boyutu ölçeklerden çıkartılmış ve katılımcılardan sadece kültürel kalıpyargıları raporlaması istenmiştir. Son olarak, katılımcıların cinsiyetçilik düzeyleri ölçülmüş, ancak birinci çalışmanın bulgularından hareketle cinsiyetçiliğin sadece birey düzeyinde ölçülen sosyal-yapısal değişkenler ile ilişkili olması beklenmiştir.

Çalışma-2

Yöntem

Katılımcılar

Araştırma Mersin Üniversitesi sosyoloji ve felsefe bölümlerinde okuyan ve yaş ortalaması 21.55 (S=4.26) olan 86 birinci sınıf öğrencisi (68 kadın, 18 erkek) ile yürütülmüştür. Katılımcıların %68.2'si babasının, %81.4'ü ise annesinin ortaokul ya da daha düşük eğitim seviyesine sahip olduklarını belirtmiştir. En sık gözlenen baba mesleklerinin esnaf-zanaatkar-serbest çalışan (%22.2), emekli (%21) ve vasıfsız işçi (%17.3), annelerin büyük bir çoğunluğunun ise ev hanımı (%79.1) oldukları görülmüştür.

Veri Toplama Araçları

Birinci çalışmada kullanılan ölçme araçlarından faydalanılmış ve sadece kalıpyargı içeriği ölçeğinin içindeki negatif sıfatlar çıkarılmıştır. Böylece, yetkinliği ölçmek için başarılı, kararlı, uzman; sevecenliği ölçmek için ise sevecen, sıcakkanlı, güvenilir sıfatları kullanılmıştır.

İşlem

İkinci çalışmada kullanılacak kadın alt gruplarının belirlenmesi için birinci çalışmanın ölçek kitapçığının sonunda katılımcıların belirttikleri kadın alt gruplarından faydalanılmıştır. Böylece, katılımcıların en sık şekilde belirttikleri altı alt grup ölçek kitapçığına eklenmiştir (siyasi yönelimli kızlar, kadın hemşireler, seksi kızlar, tecavüze uğramış kadınlar, lezbiyen kadınlar, ev kızı). Bu gruplardan hemşirelerin YY/YS kümesinde yer alabileceği tahmin edilmiş, bu gruba ek olarak aynı kümede değerlendirileceği düşünülen köylü kadınlar alt grubu da ölçek kitapçığına eklenmiştir. Son olarak, şiddet mağduru grubu çıkartılarak yerine anlamı daha yansız olan sevgilisinden şiddet gören kadınlar ve eşinden şiddet gören kadınlar grupları eklenmiştir. Böylece, toplamda 18 kadın alt grubu için katılımcılardan ölçüm alınmıştır.

Tüm katılımcılar, ölçekleri sınıf ortamında gönüllü olarak doldurmuşlardır. Katılımcılara ölçekleri doldurdıkları için ilgili dersten ek puan verilmiştir. Ölçek kitapçıkları içerisinde kadın gruplarının sunum sırası seçkisizleştirilerek dengelenmiştir. Katılımcılardan, kadın alt gruplarını değerlendirirken kendi fikirlerini belirtmemeleri, toplumda bu grupların nasıl görüldüğünü rapor etmeleri istenmiştir. Ölçeklerin tamamlanması yaklaşık 45-50 dakika sürmüş ve ardından katılımcılar çalışma ile ilgili bilgilendirilmiştir.

Bulgular

Varimax döndürmeli temel bileşenler analizleri gruplar birleştirilerek yürütüldüğünde özdeğeri 1'den yüksek olan tek faktörün toplam varyansın %78.67'sini açıkladığı görülmüştür. Scree plot grafiği incelendiğinde, iki faktörlük çözümlemenin veri setine uygun olacağına karar verilmiştir. Bu şekilde tekrar edilen analiz sonucunda iki faktörün toplam varyansın %89.12'sinin açıkladığı gözlenmiştir. Özdeğeri 2.72 olan birinci faktörde sevecenlik maddeleri, özdeğeri 2.63 olan ikinci faktörde ise yetkinlik maddeleri toplanmıştır. Alfa katsayıları yetkinlik ve sevecenlik ölçeklerinin güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermiştir (sırasıyla, $\alpha = .93$ ve $\alpha = .94$).

Her bir kadın grubu için analizler tekrar edildiğinde, iki faktörlü çözümlemenin toplam varyansın %73.43 ile %86.35 (Mdn= 80.49) arasında bir kısmını açıkladığı gözlenmiştir. Bu analizlerde, sadece “seksi kızlar” grubu için yetkinlik ve sevecenlik boyutlarının ayrışmadığı; ayrıca “feminist” grubuna yönelik değerlendirmelerde güvenilir sıfatının sevecenlik yerine yetkinlikte daha yüksek bir yük aldığı görülmüştür. Güvenilirlikler incelendiğinde, yetkinlik için alfa katsayısının .78 ile .89 arasında ranjlandığı (Mdn= .85), sevecenlik için ise .72 ile .94 arasında ranjlanarak (Mdn= .87) kabul edilebilir bir düzeyde olduğu görülmüştür.

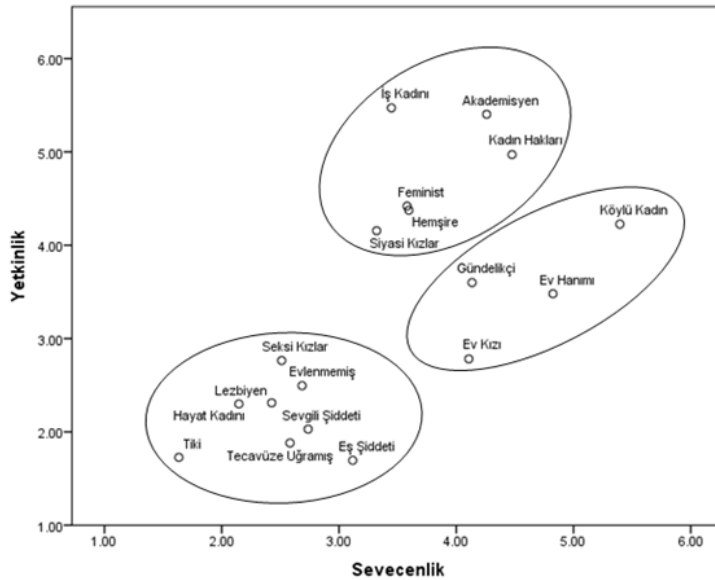
Kadın gruplarına yönelik katılımcıların statü ve yarışmacılık ölçümlerini incelemek için de varimax döndürmeli temel bileşenler analizleri yürütülmüştür. Gruplar birleştirilerek yürütülen analizler sonucunda özdeğeri 1'den büyük olan iki faktörün toplam varyansın %85.94'ünü açıkladığı gözlenmiştir. Özdeğeri 3.24 olan birinci faktörde yarışmacılık, 1.92 olan ikinci faktörde ise statü maddeleri toplanmıştır. Her iki ölçek için de güvenilirliklerin kabul edilebilir düzeyde olduğu gözlenmiştir (sırasıyla, $\alpha = .92$ ve $S-B = .94$).

Gruplar için ayrı ayrı yürütülen faktör analizlerinde tüm gruplarda özdeğeri 1'den büyük iki faktör oluştuğu ve bu faktörlerin toplam varyansın %58.20 ile %79.46 (Mdn=72.83) arasında bir kısmını açıkladığını göstermiştir. Birinci faktörde

yarışmacılık, ikincide ise statü maddeleri toplanmıştır. Ölçeklerin güvenilirlikleri incelendiğinde ise statü ölçeği için güvenilirliklerin .42 ile .92 (Mdn=.83), yarışmacılık ölçeği için ise .67 ile .86 (Mdn=.80) arasında değiştiği görülmüştür. Yalnızca gündelik kadınlara yönelik statü değerlendirmesinin güvenilirliğinin kabul edilebilir sınırın çok altında olduğu gözlenmiştir (S-B= .42).

Kadın Grubu Kümeleri

Birinci çalışmada kullanılan yol izlenerek, kümeleme analizinde öncelikle hiyerarşik kümeleme analizi yöntemleri kullanılarak küme sayısına karar verilmiş, ardından hiyerarşik olmayan k-ortalama kümeleme analizi ile elde edilen kümelerin geçerliliği incelenmiştir.

Şekil 2. On sekiz kadın alt grubunun yetkinlikXsevecenlik düzleminde dağılımı

Hiyerarşik kümeleme analizi çeşitli yöntem ve uzaklık ölçüleri ile yürütülmüş ve bu analizlerde benzer sonuçlar elde edilmesi üzerine analizlere karesel Öklid uzaklığı ile Ward yöntemi kullanılarak devam edilmiştir. Hiyerarşik kümeleme analizinden elde edilen küme çözümü için cophenetic korelasyon katsayısı .73 olarak hesaplanmıştır. Dendrogram incelendiğinde üç kümeli çözümlemenin veri setine uygun olacağına karar verilmiştir. Ayrıca, varyans oran kriteri farkı hesaplanarak üç kümeli çözümlemenin veri setine uygunluğu incelenmiştir. Sonuçlar, en düşük varyans oran farkının üç kümeli çözümleme ile elde edildiğini ($\omega_3 = -13.07$), bunu altı ve yedi kümeli çözümlemelerin takip ettiğini göstermiştir (sırasıyla, $\omega_6 = -10.76$, $\omega_7 = 0.87$).

Şekil 2’de görüldüğü gibi ev hanımı, gündelikçi kadınlar, köylü kadınlar ve ev kızları birinci kümede; iş kadınları, akademisyen kadınlar, feministler, kadın hakları savunucusu kadınlar, siyasi kızlar ve hemşireler ikinci kümede ve geri kalan kadın alt grupları üçüncü kümede toplanmıştır. Elde edilen üç kümenin yetkinlik ve sevecenlik karşılaştırmaları grup düzeyinde ve küme düzeyinde yapılması için eşleşmiş örneklemeler için t testi yapılmış, Tip 1 hatayı azaltmak için Bonferroni düzeltmesi uygulanmıştır.

Tablo 4’te de görüldüğü gibi birinci kümede yer alan bütün kadın grupları yetkinden çok sevecen olarak değerlendirilmiş ve küme ortalamaları incelendiğinde bu kümenin DY/YS grubunu resmettiği görülmüştür ($t < -4.875$, $p < .001$). İkinci kümedeki bütün gruplar ise sevecenden çok yetkin olarak değerlendirilmiş ve küme ortalamaları bu kümenin YY/DS grupları içerdiğini göstermiştir ($t > 5.33$, $p < .001$). Son olarak, üçüncü kümedeki sekiz gruptan beşine (%62.5) yönelik yetkinlik ve sevecenlik değerlendirmelerinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı, bunlar dışında kalan tecavüz mağduru, sevgilisinden şiddet gören ve eşinden şiddet gören kadınların yetkinden çok sevecen olarak değerlendirildikleri bulunmuştur ($t < -6.28$, $p < .001$). Üçüncü kümenin ortalama yetkinlik ve sevecenliği karşılaştırıldığında ise bu kümenin de bir tür DY/YS kümesi olduğu görülmüştür ($t(85) = -6.65$, $p < .001$).

Yetkinlik ve sevecenlik düzeyleri açısından küme ortalamaları karşılaştırıldığında ise en yetkin görülen kümenin ikinci küme olduğu ve bunu birinci ve üçüncü kümenin takip ettiği görülmüştür ($t > 12.76$, $p < .001$). Sevecenlik açısından ise en olumlu değerlendirilenlerin birinci kümedeki kadın grupları olduğu ve bu kümeyi ikinci ve üçüncü kümenin takip ettiği görülmüştür ($t > 9.99$, $p < .001$). Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde birinci kümenin KİM içerisinde tanımlanan DY/YS kümesine, ikinci kümenin ise YY/DS kümesine karşılık geldiği, üçüncü kümenin ise ilk çalışmadakine benzer şekilde bir D- DY/YS kümesi olduğu görülmüştür.

Tablo 4*On sekiz kadın alt grubuna yönelik yetkinlik ve sevecenlik arasındaki farklılaşmalar*

		Yetkinlik		Sevecenlik
Küme 1	Gündelikçi	3.60	<	4.14
DY/YS	Ev Kızı	2.78	<	4.11
	Ev Hanımı	3.48	<	4.82
	Köylü K.	4.23	<	5.40
	Ortalama	3.54	<	4.61
Küme 2	Kadın Hak. Sav.	4.97	>	4.48
YY/DS	İş Kadını	5.47	>	3.45
	Hemşire	4.38	>	3.62
	Siyasi Yönelimli	4.16	>	3.32
	Feminist	4.42	>	3.58
	Akademisyen	5.40	>	4.26
	Ortalama	4.81	>	3.78
Küme 3	Seksi Kızlar	2.77	=	2.51
D-DY/YS	Evlenmeden Ç.	2.50	=	2.69
	Tecavüz	1.88	<	2.58
	Lezbiyen	2.31	=	2.43
	Sevgili Şiddet	2.03	<	2.74
	Hayat Kadını	2.30	=	2.16
	Tiki	1.73	=	1.63
	Eş Şiddet	1.70	<	3.12
	Ortalama	2.16	<	2.50

< ve > p<.002, = p>.002; Evlenmeden Ç.: Evlenmeden çocuk sahibi olan kadınlar, Kadın hak. sav.: kadın hakları savunucusu kadınlar

Sosyal Yapısal Değişkenler ve Cinsiyetçilik ile Kalıpyargı İçerikleri Arasındaki İlişkiler

Kalıpyargı içerikleri ile sosyal yapısal değişkenler arasındaki ilişkiler grup düzeyinde incelendiğinde statü ile yetkinlik arasında pozitif ve yarışmacılık ile sevecenlik arasında ise negatif yönde anlamlı korelasyonlar gözlenmiştir. Ayrıca, grup düzeyinde statü-sevecenlik ve yarışmacılık-yetkinlik ilişkilerinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Katılımcı düzeyinde analizler tekrar edildiğinde ise statü ile yetkinlik ve sevecenliğin pozitif yönde, yarışmacılık ile sevecenliğin ise negatif yönde anlamlı korelasyonları olduğu görülmüştür (Tablo 5). Yetkinlik ile sevecenlik arasındaki ilişki incelendiğinde ise hem grup hem de katılımcı düzeyinde bu iki değişkenin pozitif korelasyon gösterdiği bulunmuştur (sırasıyla, $r(18) = .66$, $p < .01$ ve $r(86) = .78$, $p < .001$).

Tablo 5

Sosyal-yapısal değişkenler ile kalıpyargı içerikleri arasındaki ilişkiler

	Yetkinlik	Sevecenlik
Grup Düzeyi		
Statü	.83***	.19
Yarışmacılık	-.35	-.84***
Katılımcı Düzeyi		
Statü	.59***	.49***
Yarışmacılık	-.20	-.25*

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Cinsiyetçilik ile kalıpyargı içerikleri ve sosyal yapısal değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise birinci çalışmadakine benzer şekilde cinsiyetçiliğin yetkinlik ve sevecenlik ilişkili olmadığı gözlenmiştir (Tablo 6). Ancak, ilk çalışmadan farklı olarak cinsiyetçiliğin sosyal yapısal değişkenler ile ilişkisinin de anlamlı olmadığı görülmüştür.

Tablo 6*Cinsiyetçilik ile kalıpyargısal değerlendirmeler arasındaki ilişkiler*

	Yetkinlik	Sevecenlik	Statü	Yarışmacılık
Düşmanca	-.02	-.19	-.10	.18
Korumacı	.00	.09	-.02	.03

* p<.05, ** p<.01, *** p<.001

Tartışma

Genel olarak bakıldığında, ikinci çalışmada elde edilen bulguların birinci çalışma ile uyduğu görülmektedir. Faktör analizi sonuçları incelendiğinde kalıpyargı içeriklerinin yetkinlik ve sevecenlik şeklinde; sosyal-yapısal değişkenlerin ise statü ve yarışmacılık şeklinde iki faktörlü bir yapı sergilediği bulunmuştur. İlk çalışmanın bulgularına benzer şekilde kadın alt gruplarının üç kümede toplandığı ve YY/YS kümesinin bu çalışmada da oluşmadığı gözlenmiştir. Bu kümede yer alması beklenen köylü kadını ve hemşire grupları karma içerikli kümelere yerleşmiştir. Ayrıca, ilk çalışmanın bulguları ile benzer şekilde yetkinlik ve sevecenlikte en düşük değerlendirilen kümenin kendi içinde yetkinden çok sevecen algılandığı (D-DY/YS) gözlenmiştir. Bu kümedeki gruplar ayrı ayrı incelendiğinde ise eşinden ya da sevgilisinden şiddet gören kadınlar ile tecavüze uğramış kadınlar alt gruplarının yetkinden çok sevecen görüldükleri, diğer alt grupların ise yetkinlik ve sevecenliğinin benzer şekilde düşük değerlendirildikleri bulunmuştur.

İlk çalışmada olduğu gibi statü-yetkinlik ve yarışmacılık-sevecen(siz)lik ilişkileri grup düzeyindeki analizlerde beklenen şekilde gözlenmiş, ama katılımcı düzeyindeki analizlerde KİM ile uyuşmayan bulgular elde edilmiştir. Her ne kadar katılımcı düzeyinde, statü-yetkinlik ve yarışmacılık-sevecen(siz)lik arasında beklenen ilişkiler gözlenmiş olsa da statünün aynı zamanda sevecenlik ile de pozitif korelasyonu olması KİM ile uyuşmamaktadır.

İlk çalışmada elde edilen, cinsiyetçilik ile toplumsal kalıpyargı içerikleri arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı yönündeki bulgu ikinci çalışmada da tekrarlanmıştır. Ancak, ilk çalışmadan farklı olarak düşmanca cinsiyetçilik ile yarışmacılık arasındaki ilişkinin de anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Söz konusu durumun olası bir kaynağı ikinci çalışmadaki katılımcı sayısının ilk çalışmadakinden az olmasıdır.

Genel Tartışma

İki çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, KİM içerisinde yer alan temel boyutlar, kalıpyargı kümeleri, karma içerikli kalıpyargıların sıklığı ve sosyal yapısal değişkenler hipotezlerinin desteklendiği görülmüştür. Ayrıca, ilk çalışmanın bulguları KİM perspektifinde test edilmemiş olan bireysel ve kültürel kalıpyargıların benzerliği ve negatif değerlendirmelerin kalıpyargı kümeleri üzerinde etkisi olmadığı yönündeki varsayımların geçerliliği hakkında bilgi sağlamıştır. Son olarak, Eckes'in (2002) kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargıların çoğunun karma içerikli olduğu yönündeki iddiası da desteklenmiş ve bu içerikleri kadınlara atfedilen sosyal-yapısal özellikler ile ilişkilendirilerek yazındaki bir eksikliğin giderilmesi sağlanmıştır. Ancak, Eckes'in (2002) karma içerikli kadın alt gruplarının sıklığının altında korumacı cinsiyetçiliğin yattığı ile ilgili iddiası desteklenmemiştir.

Kalıpyargı içerikleri incelendiğinde, her iki çalışmada da pozitif sıfatlar üzerine yetkinlik ve sevecenlik boyutlarının ayrıştığı gözlenmiştir. İlk çalışmadaki negatif sıfatlar incelendiğinde ise, bu sıfatların yetkinlik ve sevecenlikten farklı bir boyutta toplandıkları görülmüş ve gruplararası algılar yazını ile uyumlu olarak bu boyuta kötüleme adı verilmiştir (Brewer, 1999). İlk çalışmada her ne kadar kötüleme boyutu ayrı bir boyut olarak gözlenmiş olsa da bu boyutun kümeleme çözümlemelerinde bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Söz konusu durum, her ne kadar Fiske ve arkadaşlarının (2002) beklentileri ile uyuşsa da KİM'in düşman olunan gruplara yönelik kalıpyargı içeriklerini tahmin etmede sınırlılıkları olduğu anlamına gelebilir. Bu nedenle, gelecek çalışmalarda düşmanlık duyulan ve sevilmeyen gruplar bir araya getirilerek bu grupların negatif sıfatlar kullanıldığında farklı kümelere yerleşip yerleşmedikleri incelenebilir. Ancak, birinci çalışmanın bulguları, kalıpyargıların özellikle negatif yönünü ölçmek istemeyen araştırmacıların sadece pozitif yetkinlik ve sevecenlik sıfatlarını kullanabileceklerine işaret etmektedir.

Toplumsal ve bireysel düzeydeki kalıpyargıların karşılaştırılması sonucunda elde edilen bulgular, kalıpyargısal inanışları küme düzeyinde incelemek isteyen araştırmacıların KİM'de belirtildiği gibi sadece toplumsal düzeyde ölçüm almasının yeterli olacağına işaret etmektedir. Ancak, cinsiyetçiliğin toplum düzeyindeki değil, birey düzeyindeki kalıpyargı içerikleri ile ilişkili olması, kalıpyargı içeriklerini katılımcı özellikleri ile ilişkilendirmek isteyen araştırmacıların bireysel kalıpyargı içeriklerine odaklanması gerektiğine işaret etmektedir.

Her iki çalışmada da kadın alt gruplarına yönelik kalıpyargıların üç kümede toplandığı görülmüştür. Küme ortalamaları incelendiğinde, bu kümelerden ikisinin KİM'de tanımlanan karma içerikli kümeler, üçüncüsünün ise DY/DS kümesine

benzer olduğu gözlenmiştir. Ancak, her iki çalışmada da kalıpyargı içerikleri açısından en olumsuz değerlendirilen DY/DS kümesinin kendi içinde yetkinde çok sevecen algılandığı görülmüştür. Ayrıca, grup düzeyindeki karşılaştırmalarda, kadın alt gruplarının çoğuna yönelik kalıpyargıların Eckes'in (2002) bulgularına benzer şekilde karma içerikli olduğu gözlenmiştir.

Kadın alt gruplarına ilişkin iki çalışmada elde edilen kalıpyargı kümeleri incelendiğinde ev hanımları, gündelikçiler ve ev kızlarının yetkinden çok sevecen değerlendirildikleri, hem yetkin hem sevecen olarak algılanması beklenen köylü kadınlarının da bu kümede yer aldığı görülmüştür. Ev hanımlarının yetkinden çok sevecen algılanması yurt dışında yapılan çalışmaların bulguları ile de uyumludur (Eckes, 2002; Fiske ve arkadaşları, 1999;2002; Wade ve Brewer, 2006). Bu küme içerisinde yer alan kadın alt gruplarının Fiske ve arkadaşlarının da (2002) belirttiği gibi sevilen ama saygın görülmeyen gruplar olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, iş kadınları, akademisyen kadınlar ve feministler gibi alt gruplardan oluşan YY/DS kümesinin ise toplumda fazla sevilmeyen ama saygı duyulan kadın alt gruplarını resmettiği savunulabilir.

Çalışmanın başında hem yetkin hem de sevecen olarak algılanması beklenen köylü kadınların DY/YS kümesinde çıkması, KİM'in yetkinlik tanımını toplumda statü ve güç kazanma ile ilgili beceri ve yeteneklerle sınırlandırılıyor olmasından kaynaklanmış olabilir (Fiske, Cuddy, ve Glick, 2007). Bu yüzden, katılımcılar köylü kadınları sahip oldukları düşünülebilecek toprağı işleme ve hayvanlarla ilgilenme gibi becerilerini statü ve güç sahibi olmayla, yani KİM'de tanımlanan yetkinlikle ilişkilendirmemiş olabilir. Benzer şekilde, YY/YS kümesinde yer alması beklenen hemşireler YY/DS kümesinde yer almış ve kümeleme analizi bu alt grubun feministler ile çok benzer algılandıklarını göstermiştir. Söz konusu durum, mesleği nedeniyle hemşireler her ne kadar yetkin olarak değerlendirilse de bireylerin hasta bakım beklentilerinin yüksek olmasından dolayı bu alt grubu daha az sevecen görmesinden kaynaklanıyor olabilir (Büyükbayram ve Okçay, 2013). Son olarak, YY/YS algılanması beklenen kadın hakları savunucuları her iki çalışmada da feministler ile birlikte YY/DS kümesinde yer almıştır. Söz konusu bulgu her ne kadar Sakallı'nın (2001) feministlerin daha olumsuz algılandıklarına yönelik bulgusu ile uyuşmuyor gibi görünse de bu durumun kaynağı çalışmamızda farklı bir ölçüm yöntemi kullanılmasından ve/veya üniversite öğrencilerinin feministlere, ve onların özellikle yetkinliklerine, yönelik tutumlarının zaman içerisinde değişmiş olmasından kaynaklanıyor olabilir.

Her iki çalışmada da evlenmeden çocuk sahibi olanlar, tiki kızlar ve hayat kadınlarının kalıpyargı içerikleri açısından en olumsuz değerlendirilen gruplar arasında olduğu ve yetkinlik ile sevecenlik düzeyleri arasında bir farklılaşma

olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde, ikinci çalışmada eklenen seksî kızlar ve lezbiyenler alt gruplarının da yetkinlik ve sevecenlik düzeyleri farklılaşmamıştır. Bu kümedeki gruplarla ilgili ilginç olan durum, ilk çalışmada şiddet mağduru kadınların, ikinci çalışmada ise sevgilisinden ya da eşinden şiddet gören kadınlar ile tecavüze uğramış kadınların yetkinden çok sevecen algılanmış olmasıdır. Söz konusu durum, kurban konumundaki bu kadın alt gruplarının içine düştükleri durumdan dolayı suçlanırken yetkinlik ve sevecenlik boyutlarını farklı şekilde kullanmış olabileceğini düşündürmektedir. Bir yandan bu kadın alt grupları içine düştükleri durumdan kaçınamadıkları için yetkin değil olarak değerlendirilirken, diğer yandan da aynı küme içerisindeki diğer kadın alt gruplarına göre daha düşük düzeyde bir ahlaki tehdit kaynağı olarak algılanmış olabilirler. Bu çıkarımın gelecek çalışmalarda test edilmesi, kurbanı suçlamada yetkinlik ve sevecenlik boyutlarının nasıl kullanıldığı hakkında daha detaylı bilgi sağlayacaktır.

Kalıpyargı içerikleri ile sosyal-yapısal değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde, her iki çalışmanın da grup düzeyindeki analizlerinde statü-yetkinlik ve yarışmacılık-sevecen(siz)lik ilişkilerinin KİM’de tanımlandığı doğrultuda olduğu gözlenmiştir. Katılımcı düzeyindeki analizlerde ise bu ilişkilerde tutarsızlıkların görünmesi Fiske ve arkadaşlarının (2002) belirttiği gibi ölçmedeki hataların daha yüksek olmasından kaynaklanabilir. Ancak, özellikle yarışmacılık-sevecen(siz)lik ilişkisinin katılımcı düzeyinde tutarsızlık göstermesi yarışmacılığın tanımı ile ilgili KİM’in sınırlılıkları olduğuna işaret ediyor olabilir (Aktan ve Sakallı-Uğurlu, 2013; Kervyn, Fiske ve Yzerbyt, 2015). Her ne kadar bu çalışmada Kervyn, Fiske ve Yzerbyt’in (2015) önerisi doğrultusunda yarışmacılık sembolik tehdidi de içerecek şekilde genişletilmiş olsa da bir diğer olası tehdit kaynağı olan kimlik tehdidi ölçülmemiştir (Aktan ve Sakallı-Uğurlu, 2013). Yarışmacılık ölçeğinin kimlik tehdidini de içerecek şekilde yeniden düzenlenmesi, gelecek çalışmalarda yarışmacılık-sevecen(siz)lik ilişkisinin katılımcı düzeyindeki analizlerde de istikrarlı şekilde gözlenmesini sağlayabilir.

İlk çalışmada düşmanca cinsiyetçiliğin yarışmacılık ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu gözlenmiştir. Düşmanca cinsiyetçiliğin geleneksel olmayan kadınlara yönelik bir ceza, korumacının ise geleneksel rollerini benimseyen kadınlar için bir ödül olarak sunulduğu düşünüldüğünde (Glick ve Fiske, 2001), düşmanca cinsiyetçiliği yüksek olan bireylerin kadınları daha fazla tehdit olarak algılıyor olmaları mümkün görünmektedir. Ayrıca, her iki çalışmada da düşmanca cinsiyetçiliğin statü ile korelasyonunun anlamlı olmamakla birlikte negatif yönde olduğu görülmüştür. Bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, düşmanca cinsiyetçilikteki artış ile birlikte kadının statüsünün küçümsendiği ve daha fazla tehdit olarak algılandığı savunulabilir. Korumacı cinsiyetçiliğin ise kalıpyargı içerikleri ve sosyal-yapısal değişkenler ile ilişkisinin çok daha zayıf olduğu

gözlenmiştir. Söz konusu bulgu, Eckes'in (2002) bir çok kadın alt grubuna yönelik kalıpyargının korumacı cinsiyetçilikten dolayı karma içerikli olduğu yönündeki iddiası ile uyuşmamaktadır. Bu iddianın bireysel kalıpyargıların ölçüleceği gelecek çalışmalarda tekrar test edilmesi faydalı olacaktır.

Yürütülen her iki çalışmanın önemli kısıtlılıklarından birisi ön çalışmalarda katılımcılardan yeterli çeşitlilikte kadın grubu isminin alınamamış olmasıdır. Bu nedenle, çalışmada kullanılan bazı grupların toplumdaki gerçek kadın alt gruplarını yansıtmamış olması mümkündür. Gelecek çalışmalarda, özellikle YY/YS kümesine girebilecek kadın alt gruplarının belirlenmesi için bu kümenin ne anlama geldiği açıklanarak bir odak grup çalışması yapılabilir. Ayrıca, bireylerin kadın grubu üretmede neden sınırlı kaldıklarını ve bu durumun cinsiyetçilik ile ilişkisini incelemek kadınlara yönelik algılar yazınına katkı sağlayacaktır

Kaynaklar

- Aktan, T. (2012). *Compensatory nature of mixed stereotypes: An investigation of underlying mechanisms in the framework of stereotype content model* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Aktan, T. ve Sakallı-Uğurlu, N. (2013). Kalıpyargı içeriği modeline sosyal bağlamsal bir yaklaşım: Bağlam içinde kalıpyargı içerikleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16, 15-31.
- Ashmore, R. D. ve Del Boca, F. K. (1981). Conceptual approaches to stereotypes and stereotyping. D. L. Hamilton, (Ed.), *Cognitive processes in stereotyping and intergroup behavior* içinde (1-35). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Brewer, M. B. (1999). The psychology of prejudice: ingroup love or outgroup hate? *Journal of Social Issues*, 35, 429-444.
- Büyükbayram, A. ve Okçay, H. (2013). Sağlık çalışanlarına yönelik şiddeti etkileyen sosyo-kültürel etmenler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(1), 46-53. DOI: 10.5505/phd.2013.14622
- Cuddy, A. J. C. ve ark. (2009). Stereotype content model across cultures: towards universal similarities and some differences. *British Journal of Social Psychology*, 48, 1-33. DOI: 10.1348/014466608X314935
- Cuddy, A. J. C., Fiske, S. T. ve Glick, P. (2007). The BIAS map: behaviors from intergroup affect and stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 631-648. DOI: 10.1037/0022-3514.92.4.631

- Cuddy, A. J. C., Norton, M. I. ve Fiske, S. T. (2005). This old stereotype: The pervasiveness and persistence of the elderly stereotype. *Journal of Social Issues*, 61(2), 267–285. DOI: 10.1111/j.1540-4560.2005.00405.x
- Dewall, N. C., Altermatt, W. T. ve Thompson, H. (2005). Understanding the structure of stereotypes of women: Virtue and agency as dimensions distinguishing female subgroups. *Psychology of Women Quarterly*, 29(4), 396–405. DOI: 10.1111/j.1471-6402.2005.00239.x
- Eagly, A. H., ve Mladinic, A. (1994). Are people prejudiced against women? Some answers from research on attitudes, gender stereotypes, and judgments of competence. *European Review of Social Psychology*, 5(1), 1–35. DOI: 10.1080/14792779543000002
- Eckes, T. (1994). Explorations in gender cognition: content and structure of female and male subtypes. *Social Cognition*, 12, 37–60. DOI: 10.1521/soco.1994.12.1.37
- Eckes, T. (2002). Paternalistic and envious gender stereotypes : testing predictions from the stereotype content model. *Sex Roles*, 47, 99–114. DOI: 10.1023/A:1021020920715
- Eisinga, R., Te Grotenhuis, M. ve Pelzer, B. (2012). The reliability of a two-item scale: Pearson, Cronbach or Spearman-Brown? *International Journal of Public Health*, 58, 637–642. DOI: 10.1007/s00038-012-0416-3
- Fidan, F. ve Özdemir, M. Ç. (2011). Ev hizmetlerinde çalışan kadınlar ya da evlerin kadınları. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2(2), 79–89.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P. ve Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 878–902. DOI: 10.1037//0022-3514.82.6.878
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. T. ve Glick, P. (2007). Universal dimensions of social cognition: warmth and competence. *Trends in Cognitive Sciences*, 11, 77–83. DOI: 10.1016/j.tics.2006.11.005
- Fiske, S. T., Xu, J., Cuddy, A. M. J. ve Glick, P. (1999). (Dis)respecting versus (dis)liking: status and interdependence predict ambivalent stereotypes of competence and warmth. *Journal of Social Issues*, 55, 473–489. DOI: 10.1111/0022-4537.00128

- Glick, P. ve Fiske, S. T. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 491–512. DOI: 10.1037/0022-3514.70.3.491
- Glick, P. ve Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance. *American Psychologist*, 56(2), 109–118. DOI: 10.1037/0003-066X.56.2.109
- Glick, P., Fiske, S. T., Mladinic, A., Saiz, J. L., Abrams, D. ve Masser, B., ve ark. (2000). Beyond prejudice as simple antipathy: hostile and benevolent sexism across cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 763-775. DOI: 10.1037//0022-3514.79.5.763
- Glick, P., Sakalli-Ugurlu, N., Ferreira, M. C., ve Aguiar de Souza, M. (2002). Ambivalent sexism and attitudes toward wife abuse in Turkey and Brazil. *Psychology of Women Quarterly*, 26(4), 292–297. DOI: 10.1111/1471-6402.t01-1-00068
- Hewstone, M., Rubin, M. ve Willis, H. (2002). Intergroup bias. *Annual Review of Psychology*, 53, 575-604. DOI: 10.1146/annurev.psych.53.100901.135109
- Jost, J. T. ve Kay, A. C. (2005). Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: consequences for specific and diffuse forms of system justification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 498-509. DOI: 10.1037/0022-3514.88.3.498
- Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. a. (2004). A decade of system justification theory: accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, 25(6), 881-919. DOI: 10.1111/j.1467-9221.2004.00402.x
- Kaplan, R. M. ve Saccuzzo, D. P. (2009). Psychological testing: principles, applications, and issues. Belmont: Wadsworth.
- Kervyn, N., Fiske, S. ve Yzerbyt, V. (2015). Forecasting the primary dimension of social perception: symbolic and realistic threats together predict warmth in the Stereotype Content Model. *Social Psychology*, 46(1), 36-45. DOI: 10.1027/1864-9335/a000219
- Krueger, J. (1996). Personal beliefs and cultural stereotypes about racial characteristics. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(3), 536-548. DOI: 10.1037/0022-3514.71.3.536
- Lerner, M. J. ve Miller, D. T. (1978). Just world research and the attribution process: looking back and ahead. *Psychological Bulletin*, 85, 1030 -1051. DOI: 10.1037/0033-2909.85.5.1030

- Moya, M., Glick, P., Expósito, F., de Lemus, S. ve Hart, J. (2007). It's for your own good: benevolent sexism and women's reactions to protectively justified restrictions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(10), 1421-1434. DOI:10.1177/0146167207304790
- Oldmeadow, J. ve Fiske, S. T. (2007). System-justifying ideologies moderate status = competence stereotypes: roles for belief in a just world and social dominance orientation. *European Journal of Social Psychology*, 37, 1135-1148. DOI: 10.1002/ejsp.428
- Sakallı, N. (2001a). Beliefs about wife beating among Turkish college students: the effects of patriarchy, sexism, and sex differences. *Sex Roles*, 44, 1-12. DOI:10.1023/A:1012295109711
- Sakallı, N. (2001b). Kadın hakları: farklı terimler, farklı tutumlar. *Psikoloji Çalışmaları*, 22, 2-13.
- Sakallı-Uğurlu, N., Yalçın, Z. S., ve Glick, P. (2007). Ambivalent sexism, belief in a just world, and empathy as predictors of Turkish students' attitudes toward rape victims. *Sex Roles*, 57(11), 889-895. DOI:10.1007/s11199-007-9313-2
- Schneider, D. J. (2004). *The psychology of stereotyping*. K. W. Fischer, E. T. Higgins, M. Johnson ve W. Mischel, (Ed.). New York: The Guilford Press.
- Sherif, M. ve Sherif, C. (1969). *Social psychology*. New York: Harper & Row Publishers.
- Stephan, W. G., Ybarra, O. ve Morrison, K. R. (2009). Intergroup threat theory. T. D. Nelson, (Ed.), *Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination* içinde (43-60). New York: Taylor & Francis.
- Swim, J. K., Aikin, K. J., Hall, W. S. ve Hunter, B. A. (1995). Sexism and racism: Old-fashioned and modern prejudices. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(2), 199-214. DOI: 10.1037/0022-3514.68.2.199
- Swim, J. K., ve Campbell, B. (2001). Sexism: attitudes, beliefs, and behaviors. R. Brown ve S. Gaertner (Ed.), *The Handbook of Social Psychology: Intergroup Relations* içinde (Vol. 4, pp. 218-237). Malden, MA: Blackwell.
- TÜİK, (2015). Toplumsal cinsiyet istatistikleri 2014. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Umut Vakfı (2016). 2. silahlı şiddet raporu "kadın cinayet vakaları" haritası. 13.09.2016 tarihinde <http://umut.org.tr/umut-vakfi-2-silahlı-siddet-raporu-kadın-cinayet-vakaları-haritası/> adresinden indirilmiştir.

- Wade, M. L. ve Brewer, M. B. (2006). The structure of female subgroups: An exploration of ambivalent stereotypes. *Sex Roles*, 54, 753-765.
DOI:10.1007/s11199-006-9043-x
- Wojciszke, B. (2005). Affective concomitants of information on morality and competence. *European Psychologist*, 10, 60-70. DOI: 10.1027/1016-9040.10.1.60